

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**TÜRKİYE'DE ZİRAAT FAKÜLTELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN SOMALİ
UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN GİRİŞİMCİ OLMA VE TARIMA YATIRIM
YAPMA İSTEKLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Kalif Mohamud Farah

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OCAK-2022
ANTALYA**

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**TÜRKİYE'DE ZİRAAT FAKÜLTELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN SOMALİ
UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN GİRİŞİMCİ OLMA VE TARIMA YATIRIM
YAPMA İSTEKLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Kalif Mohamud Farah

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OCAK-2022
ANTALYA**

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**TÜRKİYE'DE ZİRAAT FAKÜLTELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN SOMALİ
UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN GİRİŞİMCİ OLMA VE TARIMA YATIRIM
YAPMA İSTEKLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Kalif Mohamud Farah

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Bu tez/...../2022 tarihinde jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. Mustafa KAN

Dr. Öğr. Üyesi İlkey KUTLAR

ÖZET

TÜRKİYE'DE ZİRAAT FAKÜLTELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN SOMALİ UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN GİRİŞİMCİ OLMA VE TARIMA YATIRIM YAPMA İSTEKLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

Kalif Mohamud Farah

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU

Ocak-2022; 67 Sayfa

Girişimci kelimesi fırsatları değerlendiren bireyleri tanımlayan bir terim olmakla birlikte fırsatların bireyin bulunduğu fiziki, sosyal ve çevresel ortamlara bağlı bir durumdur. Ekonomi biliminde bir mal veya hizmet üretmek için gerekli olan üretim faktörlerinden birisi olan girişimci, toprak (doğa, doğal kaynaklar), sermaye ve emek faktörlerini birleştiren ve yöneten kişidir. Girişimcide yenilikleri görebilme ve uygulayabilme, işleri planlama, kişileri örgütleme, yaratıcılık, risk alma gibi birçok farklı şekilde özelliklerin olması gerekmektedir. Girişimcilik, bireylerin kendi işlerini kurma, yönetme amacıyla faaliyette bulunma, devletin ise buna yönelik olarak girişimciye hem maddi hem de manevi destek sağlama gibi durumlar geçmişten günümüze önem kazanmış bir kavram haline gelmiştir. Tarım sektörü ise temel besin ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir sektör olmakla birlikte tarım sektöründe tedarik zinciri içindeki bütün faaliyetlerde girişimci bulmak mümkündür. Üretimin başlangıcından tüketime kadar geçen süreçte birçok alanda yeniliklere, risklere, planlamaya, yaratıcılığa gibi birçok etmene ihtiyaç vardır. Bu özelliklerde girişimcide bulunması gereken özellik olarak görülmektedir.

Bu çalışmada; Türkiye’de Ziraat Fakültelerinde öğrenim gören Somali uyruklu öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra eğitim aldıkları tarım sektöründe yapacakları girişimcilik faaliyetleri etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca öğrencilerin girişimcilik özellikleri, eğilimleri belirlenerek sosyal ve ekonomik yapının girişimcilik eğilimini ne yönde etkilediği ve aralarında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının tespitine çalışılmıştır. Türkiye’de ziraat eğitimi alan toplam 77 adet Somali uyruklu öğrenci ile tam sayım yöntemi kullanılarak Covid-19 salgınının ve farklı illerde bulunmalarından dolayı internet üzerinden anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde

edilen veriler SPSS programı aracılığıyla işlenmiş veriler faktör analizi, frekans analizi ve tanımlayıcı istatistikler yöntemi kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda Türkiye’de Ziraat Fakültelerinde öğrenim gören Somali uyruklu öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra eğitim aldıkları tarım sektöründe yapacakları girişimcilik faaliyetleri etkileyen faktörler 8 faktöre indirgenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Girişimci, Girişimcilik, Ziraat fakültesi, Somali

JÜRİ: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU

Doç. Dr. Mustafa KAN

Dr. Öğr. Üyesi İlkay KUTLAR

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE FACTORS AFFECTING THE WILLINGNESS TO BE ENTREPRENEURS AND INVEST IN AGRICULTURE OF SOMALI STUDENTS STUDYING AT FACULTIES OF AGRICULTURE IN TURKEY

Kalif Mohamud Farah

MSc Thesis in Department of Agricultural Economics

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU

January-2022; 67 pages

Although the word entrepreneur is a term that defines individuals who evaluate opportunities, it is a situation that depends on the physical, social and environmental environments in which the individual is found. Entrepreneur, one of the production factors required to produce a good or service in economics, is the person who combines and manages the land (nature, natural resources), capital and labor factors. Entrepreneurs must have many different features such as being able to see and apply innovations, planning work, organizing people, creativity, and risk taking. Entrepreneurship, individuals' activities for the purpose of establishing and managing their own businesses, and the state providing both material and moral support to the entrepreneur for this has become a concept that has gained importance from the past to the present. Although the agricultural sector is an important sector that meets the basic nutritional needs, it is possible to find entrepreneurs in all activities within the supply chain in the agricultural sector. In the process from the beginning of production to consumption, many factors such as innovations, risks, planning and creativity are needed in many areas. These characteristics are seen as the characteristics that an entrepreneur should have.

In this study; It is aimed to determine the factors that affect the entrepreneurial activities of the Somali national students studying in the Faculties of Agriculture in Turkey after they return to their countries in the agricultural sector where they receive education. In the study, the entrepreneurial characteristics and tendencies of the students were determined and it was tried to determine how the social and economic structure affected the entrepreneurial tendency and whether there was a meaningful relationship between them. A total of 77 Somali students studying agriculture in Turkey were

surveyed using the full count method due to the Covid-19 outbreak and their presence in different provinces. The data obtained were processed through the SPSS program, and the method of factor analysis, frequency analysis and descriptive statistics were used. As a result of the factor analysis, the factors affecting the entrepreneurial activities of the Somali national students studying in the Faculties of Agriculture in Turkey after returning to their country, in the agricultural sector where they received education, were reduced to 8 factors.

KEYWORDS: Entrepreneur, Entrepreneurship, Faculty of Agriculture, Somali

COMİTTEE: Asst. Prof. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Mustafa KAN

Asst. Prof. Dr. İlkay KUTLAR

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamda, tez yazım öncesi ve tez yazım aşamasında, anket sorularımın hazırlanmasında katkı sağlayan tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU'na, hocama teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Ayrıca Türkiye'de yaşayan Somalili öğrencilere, özellikle de ziraat fakültesinde farklı bölümlerde okuyan öğrencilere katılımlarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
AKADEMİK BEYAN.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK TARAMASI.....	7
3. MATERYAL VE METOT.....	11
3.1. Materyal.....	11
3.2. Metot.....	11
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	15
4.1. Genel Bilgiler.....	15
4.2. Anket Sonuçları.....	27
4.3. Faktör Analizi Sonuçları.....	46
5. SONUÇLAR.....	56
6. KAYNAKLAR.....	61
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Ziraat Fakültelerinde Öğrenim Gören Somali Uyruklu Öğrencilerin Girişimci Olma Ve Yatırım Yapma İstekliliğini Etkileyen Faktörlerin Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

13/ 01/ 2022

Kalif Mohamud Farah

KISALTMALAR

Kısaltmalar

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BAE:	Birleşik Arap Emirlikleri
BM:	Birleşmiş Milletler
CBS:	Somali Merkez Bankası
FAO:	Gıda ve Tarım Örgütü
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TİKA:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
ÜİYOK:	Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişilere
YTB:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığının

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Somali Ekonomisi ile ilgili bazı önemli veriler.....	3
Çizelge 1.2. Somali'nin Dış Ticaret Verileri (bin dolar).....	4
Çizelge 4.1. Türkiye'de Okuyan Somalili Öğrencilerin Bölümleri.....	27
Çizelge 4.2. Öğrencilerin eğitim öğretim dönemleri.....	28
Çizelge 4.3. Öğrencilerin aile birey sayıları.....	28
Çizelge 4.4. Öğrencilerin kardeş sayıları.....	29
Çizelge 4.5. Öğrencilerin okuyan kardeş sayıları.....	29
Çizelge 4.6. Çalışan kardeş sayıları.....	30
Çizelge 4.7. Annelerinin eğitim durumları.....	30
Çizelge 4.8. Babalarının eğitim durumları.....	31
Çizelge 4.9. Öğrencilerin babalarının meslekleri.....	31
Çizelge 4.10. Öğrencilerin annelerinin meslekleri.....	32
Çizelge 4.11. Öğrencilerin aylık toplam kazançları.....	32
Çizelge 4.12. Öğrencilerin konaklama ve ulaşım dışındaki diğer harcamaları.....	33
Çizelge 4.13. Öğrencilerin burs alma durumu.....	33
Çizelge 4.14. Burs alan öğrencilerin burs kaynakları.....	34
Çizelge 4.15. Öğrencilere göre girişimci kişiliğe sahip olma durumları.....	34
Çizelge 4.16. Öğrencilerin kendilerine ait iş fikri olma durumları.....	34
Çizelge 4.17. Öğrencilerin iş kurma istekliliği.....	35
Çizelge 4.18. Öğrencilerin iş kurmak istediği takdirde tercih edecekleri fon kaynakları.....	35
Çizelge 4.19. Öğrencilerin Türkiye'de iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri..	36
Çizelge 4.20. Öğrencilerin Somali'de iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri..	36
Çizelge 4.21. Öğrencilerin başka ülkede iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri.....	37
Çizelge 4.22. Öğrencilerin mezun olduktan sonraki iş planları.....	37
Çizelge 4.23. Öğrencilerin girişimciliğe ilişkin yargıları.....	38
Çizelge 4.24 Öğrencilerin tarım sektöründe işletme kurma/girişimci olmasındaki temel amaç.....	42
Çizelge 4.25. KMO ve Bartlett Testi.....	46

Çizelge 4.26 Faktör analizinin başlangıç çözüm istatistikleri.....	47
Çizelge 4.27. Faktör analizinin rotasyon çözümü.....	51

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Faktör Analizi Scree Plot.....	50
---	----

1. GİRİŞ

Girişimci kelimesi fırsatları değerlendiren bireyleri tanımlayan bir terimdir. Ayrıca girişimcilik yenilikler, örgütlemek, yaratıcılık, varlık/zenginlik ve risk alma gibi bir çok farklı şekilde tanımlanabilir. Girişimcilik, bireylerin kendi işlerini kurma, yönetme amacıyla faaliyette bulunma devletin ise buna yönelik olarak girişimciye hem maddi hem de manevi destek sağlama gibi durumlar geçmişten günümüze önem kazanmış bir kavram haline gelmiştir.

Girişimcilik kelimesi ilk olarak kullanan Cantillon tanımlamış ve ekonomik aktörleri; girişimci, girişime destek olan toprak sahipleri ve işçiler olarak üç gruba ayırmıştır. Bu ayrım içerisinde girişimciyi; şartların belli olmadığı durumda faaliyette bulunduğu veya bulunacağı sektörü koordine eden ve karar veren birey olarak tanımlamıştır (Grebel, et al. 2003). Girişimcinin sermaye sahibinden en önemli farkı, kendi işini bizzat yürütmesinden gelmektedir. Çünkü sermaye sahibinin kendi işini doğrudan yürütmesi gibi temel bir misyonu bulunmamaktadır. Girişimcilik, bireylerin açık yeteneği ve istekliliğidir. Girişimciler kendi başlarına, ekipler halinde, mevcut kuruluşların yeni ekonomik fırsatlar ortaya çıkarma (yeni ürünler, yeni üretim yöntemleri, yeni organizasyon şemaları ve yeni ürün-pazar kombinasyonları) veya piyasadaki fikirleri, belirsizlik ve diğer engeller karşısında kararlar alarak kaynaklarını nasıl kullanılması gerekliliği üzerinde çalışan bireylerdir. Girişimciliğin önemi hakkında farklı boyutlarda olmak üzere bir çok tanımlaması yapılmaktadır. Yeni ekonomik kollar oluşturma, ülke ekonomisine olumlu katkı sağlama, istihdam artışına destek olma, kaynakları en etkin şekilde kullanma girişimci için önemlidir. Bu etkiler günün şartlarına göre gelişim ve değişim göstermekle birlikte kurumsal ve toplumsal dönüşümü sağlama açısından ekonomiye olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Soysal 2015).

Dünyada farklı kıtalarda farklı girişimcilik modelleri görülmekle birlikte Afrika kıtasında, girişimcilik faaliyeti; 1960'larda Sahra altı Afrika'daki bir çok ülkenin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra merkezi devlet öncülüğünde bir mali yapılanma sonrası başlamıştır (Omoruyi, et al. 2017). Bu arada, yerleşik ekonomilerin çoğu alternatif bir ekonomik kalkınma modeli benimsemek süretiyle yoksunluğu ve iş kurmaya yönelik çalışmalara başlamıştır. Bununla birlikte, Afrika'nın halkının çoğunu yoksulluktan kurtarmak için bir takım reformlara ihtiyaç olduğu bunun içinde ekonomik büyümeyi

artıran yapısal reformu etkileyen belirleyicilere daha kapsamlı bir yatırım gerektiği üzerinde durulmuştur.

Afrika Kıtasının en doğu ülkesi olan Afrika Boynuzu üzerindeki Somali, Ekvator Çizgisi'nin hemen güneyinden kuzeye Aden Körfezi'ne kadar uzanır ve Sahra altı Afrika ile Arabistan ve güneybatı Asya ülkeleri arasında önemli bir jeopolitik konumundadır. Somali'nin başkenti Mogadişu, Hint Okyanusu'ndaki Ekvator Çizgisi'nin hemen kuzeyinde yer almaktadır.

Somali, coğrafi zorlukların olduğu bir ülkedir. Dikenli çalı savan ve yarı sert manzaraları ile iklim esas olarak kuru ve sıcaktır. Gerek coğrafi yapının gerekse iklimsel yapının getirmiş olduğu etki ile birlikte Somali sakinleri de aynı derecede zorlu ekonomik hayatta kalma stratejileri geliştirmişlerdir. Kuzeydeki dağlık bir kıyı bölgesi ve birkaç belirgin nehir vadisi dışında, ülkenin çoğu, göçebelerin ve çiftlik hayvanlarının hareketliliğini kısıtlamak için birkaç doğal engel olmasına karşın son derece düz bir topografik yapıya sahiptir. Somali halkının neredeyse yarısının göçebe otlatıcılık veya hayvancılık faaliyeti nedeniyle hareketli göçebe bir yaşam tarzını takip etmektedir.

Somali Hükümeti ve Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Tahmin Araştırması tarafından 2014 yılında nüfus sayımına göre, Somali'nin nüfusu 12,3 milyondur. Sahra altı Afrika'daki pek çok ülkesi gibi bu nüfus ağırlıklı olarak genç nüfustan oluşmaktadır. Nüfusun % 75'inin 30 yaşın altında olduğu bu nüfusun ise yaklaşık % 50'sinin ise 15 yaşın altında olduğu tahmin edilmektedir. Aynı yılda Somali nüfusunun %9'unun çatışmalar ve doğal afetler nedeniyle yerlerinden edildiği ve İngilizcesi Internally displaced persons (IDPs) Türkçesi ise Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler (ÜİYOK) olarak adlandırılan topluluklar “zorunlu iç göç” nedeniyle yerleşim yerlerinde yaşadığı tahmin edilmektedir. Zorunlu iç göçe tabi olan kişiler yoksuluk ve savaştan dolayı kırsaldan başkent Mogadişu'ya gelerek burada yaşamaya devam etmektedirler. Somali'de istatistiksel verileri derleyen Somali Ulusal İstatistik Bürosu isimli kurumun 2017-2018 yılları arasında “Somali Yüksek Frekans Araştırma” isminde yapmış olduğu anket çalışmasında; nüfusun %50'si kentsel alanda (sadece %10 başkent Mogadişu'da) yaşadığı, %26'sı hayvancılık faaliyeti yapması nedeniyle göçebe olarak yaşadığı ve nüfusun geriye kalan %24'u ise hem bitkisel hemde hayvansal üretim faaliyeti yapmaları nedeniyle yarı göçebe olarak yaşamını sürdürmekte olduğu tespit edilmiştir. Somali'de

son 20 yılda nüfus artışının %3,4'ten %2,9'a düştüğü tahmin edilmektedir. Bu durum bu dönemde doğurganlık oranlarının kadın başına 7,7'den 6,7'ye düşmesinin yansıması olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle, günümüzde mevcut nüfusun 14,3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Somali, 2019 ve 2020 yıllarında kuraklık, sel, çekirge istilası ve COVID-19 salgını gibi çeşitli doğal veya doğal olmayan faktörlerden etkilenmiştir. Sonuç olarak, 2019'da %2,9 büyüyen reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), temel olarak seyahat kısıtlamaları, tedarik ve değer zinciri kesintileri gibi COVID-19 sınırlama önlemleri nedeniyle 2020'de %1,5 küçülmüştür. Ayrıca Somali'deki siyasi sorunlar, küresel çaptaki ekonomik durgunluk nedeniyle yurtdışından ülkeye gelen işçi dövizlerinin azalması ve Körfez ülkelerinin canlı hayvan ithalatına yasak getirmesi ile birlikte yabancı yatırımlarında azalması ekonomik yapıyı olumsuz etkilemiştir. Somali'nin mali sektör gelişimi henüz başlangıç aşamasında olması, dolarizasyon ve sahte paranın varlığı nedeniyle para politikası iyi işlemesine engel olmaktadır. Gıda temellerindeki vergi indirimleri ve gıda arzındaki iyileşme nedeniyle yıllık enflasyonun 2019'daki %4,7'den 2020'de %4'e düşeceği tahmin edilmiştir. Somali şilini, yaygın dolarizasyonun sahte para arzını azalttığı için Ocak ve Kasım 2020 arasında %1'den daha az değer kaybederek nispeten sabit kalmıştır. Ayrıca Somali'de yapısal olan ticaret açığı devam etmekte ihracat ithalatın gerisinde kalmaya devam etmektedir. Düşük ihracat ve azalan net finansal girişlerin 2020'de %12,8 olarak tahmin edilen cari açığı artırması beklenmektedir.

Çizelge 1.1. Somali Ekonomisi ile ilgili bazı önemli veriler

	2019	2020	2021*	2023*	2025*
GSYİH (Milyar ABD Doları)	4,9	4,9	5,4	5,9	6,6
Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYİH (Milyar ABD Doları)	13,9	13,9	14,6	16,3	18,2
GSYİH'nın değişim (sabit Fiyatlarla, %)	2,9	-1,5	2,9	3,4	3,9
Kişi Başına GSYİH (ABD Doları)	338	327	347	362	382
Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (ABD Doları)	954	925	941	992	1.050
Nüfus (Bin Kişi)	14,6	15,0	15,5	16,4	17,4
GSYİH içerisinde Toplam Kamu Gelirlerinin Payı %	6,8	12,6	10,0	12,5	10,9

Kaynak: IMF (Nisan 2021 Verileri) *: Tahmini veriler

Çizelge 1.1’de Somali’deki bazı ekonomışk veriler verilmiştir. Buna göre 2019 ve 2020 yıllarında GSYİH ve satın alma gücü paritesine göre GSYİH aynı olmasına karşın ilerleyen yıllarda artacağı öngörülmüştür. Ayrıca çizelgede sabit fiyatlarla GSYİH’deki değişim, kişi başına düşen GSYİH ve satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYİH’da ilerleyen yıllarda düzenli bir artışın olacağı tahmin edilmiştir. Somalilerin %70’i günde 1,90 doların altında bir gelirle hayatta kalmaya çalışmakta ve kişi başına düşen reel gelirdeki %4,4’lük düşüşün önereceği gibi, COVID-19 krizi muhtemelen yoksulluğu artıracığı öngörülmektedir.

Somali ekonomisi, Somali Merkez Bankası’nı (CBS) ulusal para birimini düzenleyecek parasal enstrümanlardan yoksun bırakarak ulusal para birimini düşürmüştür. Son resmi Somali şilin banknotu 1990’ların başında basılmıştır. Şilin stoğu, yıllar boyunca biriken resmi ve sahte banknotların bir karışımından oluşmuştur.

Harcama tarafından bakılınca GSYİH’ya özel tüketim ve ithalat hakimdir. 2014 yılında, işçi dövizleri ile finanse edilen hane halkı tüketimi, nominal GSYİH’nın %100’ünden fazlasına sahiptir. Harcama bakımından GSYİH’nın yaklaşık %60’ı yiyecek ve içeceklerden oluşturmuştur. İhracatın GSYİH’ye oranı yaklaşık %14’tür. Ancak ithalat GSYİH’nın %67’sinden fazlasını oluşturmuştur.

Uluslararası finans kuruluşlarının verilerine göre, 2019 yılında Somali’nin GSYİH’sı 4,942 milyar ABD Doları’na ulaşmış olup, kişi başına düşen milli gelir 320 ABD Doları’dır. Ülke ekonomisinin büyüme hızı 2019 yılında %2,9 olarak kaydedilmiştir.

Çizelge 1.2. Somali’nin Dış Ticaret Verileri (bin dolar)

	2018	2019	2020	Pay (% 2020)	Değişim (%, 2019- 2020)
İhracat	488 645	417 897	127 778	100	-69,4
İthalat	3 689 072	3 891 064	2 811 333	100	-27,7

Kaynak: Trademap

Çizelge 1.2’de Somali 2019’da 417,976 dolar ihracat yaparken, 2020’de 138,889 dolara ulaştı ve 2019 ile 2020 arasındaki ihracat farkı -66.8 bin dolar. Somali 2019’da 3.893.775 dolar, 2020’de 2.926.660 dolar, 2019 ile 2020 arasındaki ithalat farkı ise -24.8 dolar oldu. Bu değişikliklere covid-19 neden olmuştur, Somali’den en çok ihraç edilen

ürünler arasında; canlı koyun ve keçiler, büyükbaş hayvanlar, altın, yağlı tohumlar ve meyveler, elektronik entegre devreler yer alırken, Somali'den ithal edilen ürünlerin içinde; kamış, pancar şekeri, pirinç, palm yağı, buğday unu, süt kreması yer almaktadır.

Tarım sektörü, Somali ekonomisinin en önemli sektörüdür (World Bank 2019). Tarım sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı yaklaşık %75, toplam ihracattaki payı ise %93'tür (World Bank 2018). Ormanların azalmasıyla birlikte hayvancılık, mahsul ve balıkçılık alt sektörü Somali'de tarım sektörünün üç ana alt sektörüdür (World Bank 2018). Somali'de tarım sektöründe önemli bir yer alan keçi, deve, inek, koyun ve kümes hayvanlarını içeren hayvancılık sektörü, 2010'ların ortalarında toplam ihracat gelirlerinin yaklaşık %84'ünü oluşturmaktaydı (Sahro 2017). Ülke, hayvancılıktan elde etmiş olduğu ürünleri başta Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Yemen ve Umman olmak üzere Körfez ülkelerine ve ayrıca Kenya ve Mısır'a pazarlamaktadır (World Bank and FAO 2018). Bitkisel üretim hayvancılık üretim faaliyetinden sonra önemlidir (Sahro 2017). Somali'nin bitkisel üretim faaliyeti kapsamında en fazla üretimi yapılan ürünler; sorgum, mısır, susam ve börülcedir. Bitkisel ürünler içinde en fazla ihracatı yapılan ürün susamdır (World Bank and FAO 2018; World Bank 2018).

Somali'deki iç savaş, tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. İç savaşın tarım sektörüne ilk olumsuz etkisi tarımsal üretimin yapılmasına engel olması ile başlamıştır. Tarımsal üretimin yapılamaması nedeniyle tarımsal ürünleri açığı ortaya çıkmış bu açık ithalat yoluyla kapatılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak son yıllarda tarım ürünleri ithalatının artmaya başladığı görülmektedir (World Bank and FAO 2018). Afrika'nın en uzun kıyı şeridinde sahip olan Somali'de balıkçılık sektörü mevcut potansiyeline karşın yeterli ölçüde gelişmemiştir.

Türkiye ile Somali arasında eğitim, ekonomi vb. bir çok alanda işbirliği faaliyeti bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin organizasyonunda ise Türkiye'de varlığını sürdüren, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) önemli bir yeri vardır. TİKA, Orta Asya, Balkanlar, Afrika, Doğu Asya, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, yaklaşık 150 ülkede görev yapan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tek teknik yardım kuruluşudur. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan kurum, yurt dışı ofisleri aracılığıyla Türkiye'nin dış yardımlarını organize etmektedir.

Restorasyon, sağlık, eğitim, tarım ve hayvancılık, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. TİKA Merkez Teşkilatına ilave olarak, 59 ülkede bulunan 61 Program Koordinasyon Ofisi ile çok geniş bir coğrafyada ve bütün sektörlerde çalışmalarını sürdürmektedir.

TİKA, Somali ile ilişkiler kapsamında bir çok çalışma yürütmekle birlikte girişimcilik konusunda “Save Somali Women and Children Mesleki Eğitim Projesi”ne destek vermiştir. Projede, girişimcilik anlamında Mogadişu’da sivil toplum kuruluşu statüsünde faaliyet gösteren ve Somali’de cinsel şiddete maruz kalmış kadınlara yönelik meslek edindirme kursları düzenleyen “Save Somali Women and Children” adlı sivil toplum kuruluşu işbirliğinde 100 kadına meslek edindirme kursu verilmiştir.

Somali toplumunda, kadın geleneksel olarak ailenin temeli, aile ve gençlerin temel bakımı olarak algılanmaktadır. Ancak erkek aileyi korumakta ve ailenin karar vericisi, temsilcisi olarak hareket etmektedir (Ali 2011). Bununla birlikte, 1990’ların ortalarındaki değişim ile birlikte Somalili kadınlar girişimcilik gibi çeşitli alanlarda giderek daha fazla yer almaya başlamıştır. Somalili girişimcilerin ekonomik hayata dahil olması ile birlikte özel sektör gelişme göstermiştir. Somali’de temel işletmeler çoğunlukla yaşlılar tarafından yerel yatırımcılar veya yurtdışından - yönetilmektedir. Ancak günümüzde üniversitelerden mezun olan pek çok genç girişimci faaliyeti içinde olduğu görülmektedir.

Somali’de girişimciliğin çeşitli açılardan incelemek için birçok çalışma yapılmaktadır. Somali’de girişimcilik üzerine yapılan çalışmaların çoğu, yurtdışından geri dönenler tarafından oluşturulan girişimler ve yaşlılar tarafından işletilen geleneksel işletmeler şeklindedir. Ancak, Somalili öğrencilerin girişimci olma isteklerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle, bu araştırma, Türkiye’de ziraat fakültelerinde öğrenim gören Somalili gençlerin, mezun olmaları ile birlikte ülkelerine döndüklerinde eğitimini aldıkları tarım sektöründe girişimci olma isteklilikleri etkileyen faktörlerin belirlenmesi temel amaç olarak kabul edilerek incelenmiştir.

2. KAYNAK TARAMASI

Demir ve Kedikli (2019), “Modern İşletmeler Açısından Girişimcilik ve İnovasyon Yönetiminin Önemi” adlı çalışmasında gerek ulusal gerekse uluslararası şirketlerin yenileşim ve girişimcilik faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmada girişimcilik ve yenileşim yönetim süreçleri ve önemi incelenerek yönetim yapısı, yönetimi etkileyen faktörlerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma ile girişimcinin yenilikleri takip eden ve idari anlamda yönetim yetisinin olabileceği ancak bu durumu iyi yönetemediği takdirde girişimcilik faaliyetinin başarısızlıkla sonuçlanabileceği belirtilmiştir.

Behrooz (2016) “Social Factors Affecting Entrepreneurship and Youth Employment” adlı çalışmasında girişimciliği etkileyen etkili sosyal faktörler nelerdir olduğu girişimcilik bilimi düşünürlerinin yorum ve görüşlerinden hareketle cevap vermeye çalışılmıştır. toplumlar arasında artan rekabetin çoğu kaynaklara ve yatırımlara yönelmekte gerçekleşeceği insan kaynaklarının da bu yatırımlardan birisi olduğu belirtilmiştir. İran'daki genç nüfusun ülkenin ekonomik, kültürel, sosyal ve politik yapılarına çekmek ve daha sonra çekmek için kesinlikle belirli bir rehberlik ve programlama gerektiren potansiyel bir insan yatırımı olduğu belirtilmiştir. Girişimciliğin, istihdam yaratmanın ve gelir artırmanın tek yolu olmasa da etkin ve verimli bir yöntem olarak görüldüğü açıklanmıştır. Araştırma bulgularına göre, girişimcilik üzerinde yaş, eğitim, deneyim, nüfus, sosyal konum, sosyal saygınlık, toplum ilişkileri, bilinç ve bilgi gibi faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Eroğlu ve Piçak (2011) “Entrepreneurship, National Culture and Turkey” adlı çalışmasında Türk kültürü ve girişimcilik ile ilişkileri üzerinde durularak ulusal kültürün girişimcilik düzeyleri ile nasıl ilişkili olduğu üzerine temellenmiştir. Çalışma ile çeşitli ülkelerde girişimci olan bireyler girişimciliğin temel özellikleri paylaşılar da ulusal kültürel yapılarına has özelliklere de sahip olabildikleri, girişimcilik faaliyetinin kültürel özelliklere bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kültürel ilişkilendirme Hofstede'nin kültürel boyutlarına dayanmakta olduğu belirtilmiştir. Araştırmaların, ulusal kültürün girişimcilik üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Olowa (2015) “Factors Affecting Entrepreneurship Development in Agribusiness Enterprises in Lagos State, Nigeria” adlı çalışmasında küçük ve mikro tarım işletmelerde girişimciliğin gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Nijerya'nın Lagos

eyalalteinde 120 adet küçük ve mikro tarımsal işletme sahiplerinden/yöneticilerinden gelen birincil veriler amaca yönelik olarak araştırma için seçilmiştir. Çalışmada veriler betimsel istatistikler ve çoklu regresyon modelleri kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, tarım işletmelerinin sahiplerinin / yöneticilerinin çoğunluğunun erkek (% 73.3), evli (% 71.6), kooperatif toplumuna mensup (% 85), ortalama aile büyüklüğü ve aylık geliri sırasıyla 5.0 ve $\geq 84.833,00$ olan 1 ila 2 milyon naira değerinde (% 68.33) işletme büyüklüğüne sahip olduğunu göstermiştir. Çoklu regresyondan elde edilen parametre tahminleri, yaş, cinsiyet, medeni durum ve tahmini işletme büyüklüğünün tarım işletmelerine katılım düzeyi ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparslan (2012) “Türkiye’de girişimciliğin gelişimi: girişimciler üzerinde nitel bir araştırma” adlı çalışmasında ülkelerin kalkındırma çalışmalarında girişimcilik faaliyetinin arttırılması bu amaçla gerekli olan girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesi önemli olduğu belirtilerek girişimcilik faaliyetinin başarılı olmasında, istihdam oluşturmada, ekonomik büyümenin sağlanmasında, yeni iş olankları oratya çıkarmasında, toplumsal değişim ve gelişimin sağlanmasında işlevsel olduğu belirtilmiştir. Çalışmada Türkiye’deki girişimcilerin, girişimci olabilme niteliklerinin geliştirilmesi için görüş ve öneriler amaçlanmıştır. Ayrıca, girişimcilik olgusunun gelecekte bireylere akarılmasında etkili olan unsurlar ve Türkiye’de girişimcilik faaliyetini ve girişimci sayısını arttırmak için yapılması gerekenler araştırılmıştır. Çalışmadaki amaca ulaşmak için Antalya ilindeki girişimcilerle yüzyüze görüşülmüş ve elde edilen veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Candan (2011) “Osmanlı’dan Günümüze Türk Topraklarında Girişimcilik Serüvenine Dair Bir Değerlendirme” adlı çalışmasında, girişimcilik faaliyetinin günümüzde ülkelerin kalkınma hedeflerine önemli bir yer aldığı, ülkelerin toplumsal yapısı ve kültürel özellikleri gibi etmenlerden dolayı girişimcilik yapılabilecek uygun bir yapıya sahip olunmasına karşın Türkiye gibi ülkelerin başta tarihsel olaylardan dolayı girişimcilik faaliyetinin belirtilmiştir. Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorlu’ndan günümüze girişimcilik ile ilgili yapılanlar incelenmiştir. Bu süreçte girişimciliği engelleyen unsurlar ve sorunlar incelenmiş, toplumsal yapı ve kültürel özelliklerden, devlet yönetim işleyişinden kaynaklanan sorunların ve engellerin girişimciliği en çok engelleyen durumlar olduğu görülmüştür.

Başol (2019) “Öğrencilerin Girişimcilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerindeki Etkisi Düzce Üniversitesi Örneği” adlı çalışmada, globalleşme ile dünyada son 25 yılda girişimcilik önemli bir kavram haline geldiği, girişimcinin fırsatları değerlendiren, oluşan krizleri fırsata çevirmesini bilen ve bu fırsatları maddi kazanca dönüştüren ve başarısızlık durumuna hazırlıklı olan bireyler olarak tanımlamıştır. Çalışmada girişimciliğin genel tanımlaması yapılmış, tarihsel süreçteki durumu incelenmiş, önemi üzerinde durulmuş ve türleri incelenerek girişimcide olması gereken özellikler, avantajları, dezavantajları ve etkileyen etmenler açıklanmıştır. Çalışmada amaç; girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimine etkileri ve derecesini belirlemeye çalışmaktır. Çalışmada kullanılan veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmada, girişimcinin kişilik özellikleri, başarıya ihtiyacı, kontrol odağı, yenilikçilik faktörü hariç diğer girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimine etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, girişimcinin kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu da belirlenmiştir.

Esmer ve Gidik (2020) “Organik Tarım Öğrencilerinin Tarımsal Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmada organik tarım programında eğitim gören öğrencilerin tarım sektöründeki girişimcilik eğilimleri belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu öğrencilerin tarımsal girişimcilik eğilimleri öğrencinin cinsiyeti, yetiştiği ortam, ailesinin aylık geliri, öğrenim gördüğü programın derecesi ve sahip olduğu kişilik özelliklerine göre incelenmiştir. Çalışmada Bayburt Üniversitesi, Iğdır Üniversitesi ve Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde öğrenim gören 107 organik tarım bölümü öğrencileri ile yapılan anketlerle veri alınmıştır. Araştırmada "Genel Tarımsal Girişimcilik Ölçeği" ve "Organik Tarım Girişimcilik Ölçeği" olmak üzere iki ölçek kullanılmıştır. Araştırmada yapılan analizler sonucunda organik tarım öğrencilerinin hem genel tarımsal girişimcilik eğilimi, hem de organik tarım girişimcilik eğilimine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Ağızan ve Bayramoğlu (2018) “Tarım İşletmelerinde Girişimciliğin Belirleyicileri Üzerine Bir Çalışma; Konya İli Ereğli İlçesi Örneği” adlı çalışmada, amaç tarımsal faaliyet yapan işletmecilerin girişimci olabilmesini etkileyen etmenlerin ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda, Konya ili Ereğli ilçesinde 98 adet tarım işletmecisiyle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden doğrusal regresyon analiz yapılmıştır. Dekara düşen aktif sermaye miktarı ve yaşın girişimciliği olumsuz yönde arazi büyüklüğü

gayrisafi üretim değeri, erkek işgücü birimi, sigorta yaptırma durumu, net kar ve eğitim ise girişimciliği olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Sonuç itibariyle, eğitim düzeyindeki artış ile girişimciliğin artırdığını ve yaş faktöründe girişimcilikte etkili olduğu yaşı genç olan bireylerin girişimci olma özelliklerine daha fazla sahip oldukları görülmüştür. Bu çerçevede genç çiftçilere eğitim faaliyetlerinin verilmesi çeşitli teşvik unsurları ile projelerin desteklenmesi önerilmiştir.

Yıldız (2020) “Tarım Sektörünün Girişimcilik Yönü: “Agripreneurship” adlı çalışmasında, küresel olarak teknoloji, ekonomik yapı, bilimsel yapı, sosyal yapı, siyasi değişimler ve gelişimler ile birlikte ekonomi sektörlerinde de değişimin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Ekonomi sektörlerindeki bu değişim ile birlikte girişimcilik faaliyetlerinde de değişim yaşandığı, e-girişimcilik, diaspora girişimciliği, eko-girişimcilik, sosyal girişimcilik gibi farklı girişimcilik türlerine rastlamak mümkün olduğu belirtilmiştir. Çalışmada tarımsal girişimciliğin en eski girişimcilik türlerinden birisi olduğu, tarım ve tarımla ilişkili sektörlerdeki girişimcilerin girişimcilik faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Girişimciliğin hem bireysel girişimci, hemde girişim yapılacak sektör açısından evrensel geçerliliği olan yönleri ile birlikte sektörler arasında da farklılaştığı belirtilmektedir. İkincil veriler kullanılarak araştırılan çalışmada; tarım sektörüne ilişkin girişim fırsatları, tarımsal girişimciliğin engelleyen etmenler, tarımsal girişimcilerin diğer girişimlerden farklı yönleri ve sahip olması gereken beceriler ve bu becerileri geliştirebilmeleri için dikkate almaları gereken konular incelenmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyali, uluslararası, ulusal düzeyde yapılmış çalışmalar ve diğer kaynakların incelenmesi sonucu elde edilen ikincil veriler ve Türkiye’de gerek Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı’nın Türkiye Bursaları gerekse kendi imkanları ile Türkiye’deki Ziraat Fakültelerinde eğitim-öğretim gören Somali uyruklu öğrencilerle anket yoluyla elde edildi birincil verilerden oluşturmuştur. Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı’nın Türkiye Bursaları ve diğer öğrenciler olmak üzere Türkiye’deki Ziraat Fakültelerinde eğitim-öğretim gören Somali uyruklu 77 adet öğrenci bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmada tam sayım yöntemi kullanılmıştır. Bu öğrencilerle hem COVID-19 salgını nedeniyle hem de Türkiye’nin farklı bölge ve illerinde bulunmaları nedeniyle hazırlanan anketler internet üzerinden yapılmıştır.

3.2. Metot

a) Veri toplama yöntemi

Çalışmada kullanıldı ikincil veriler çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Birincil veriler ise Türkiye’deki Ziraat Fakültelerinde eğitim-öğretim gören Somali uyruklu öğrencilerle internet üzerinden hazırlanan anket formlarından elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Bu öğrenciler Türkiye’de farklı bölge ve şehirlerde yaşamakta ve Ziraat Fakültelerinin farklı bölümlerinde eğitim görmektedir.

b) Veri analizi yöntemi

Çalışmada elde edilen verilerle basit tanımlayıcı istatistikler ve öğrencilerin girişimcilik faaliyetine etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizinin yapılmasında likert ölçeği soruları tekniği kullanıldı. Likert ölçekleme tekniği Rensis Likert tarafından geliştirilmiştir. Likert ölçekleme tekniği ile ilgili orijinal/ilk düşünce 1932’de “Archive of Psychology” isimli bir dergide yayınladığı “A Technique for the Measurement of Attitudes” isimli makalesinde yer alır. Likert ölçekleme tekniğinde geliştirdiği “bipolar/beşli değerlendirme/cevaplama” kategorilerinden ilk kez bu makalede bahseder (Likert 1932).

Likert tarafından geliştirilen dereceleme toplamları ile ölçekleme yaklaşımında ölçülmek istenen tutumla ilişkili birçok olumlu ve olumsuz ifade çok sayıda cevaplayıcıya

uygulanır. Cevaplayıcılardan verilen her bir ifade için “Tamamen katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” şeklinde tepkide bulunmaları beklenir. Bu şekilde cevaplayıcılar ölçeğe yer alan her ifadenin kapsadığı tutum ögesine ne derece katılıp katılmadıklarını belirtirler. Ölçekten alınan toplam puanla cevaplayıcının kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olarak bireyin tutumunun olumlu ya da olumsuz olduğuna ilişkin bilgi elde edilir (Kubiszyn and Borich 1990; Tavşancıl 2014; Tezbaşaran 1996).

Likert tipi ölçekler tutumların ölçülmesinde en yaygın kullanılan yöntemlerden biridir. Likert tarafından geliştirilen dereceleme toplamlarıyla ölçekleme modeli tutumların ölçülmesinde sıklıkla kullanılan tekniklerden biridir (Kubiszyn and Borich 1990; Tezbaşaran 1996). Bunun ardında Likert tipi ölçeklerin kullanıcılarına sunduğu pek çok avantaj yatmaktadır. Likert tipi ölçeklerin avantajları şu şekilde sıralanabilir:

- Hazırlaması, uygulaması ve puanlaması çabuk ve ekonomiktir.
- Birçok tutum ölçüm durumuna kolayca uyarlanabilir.
- İfadeler sunulan seçeneklerle çeşitli katılma derecelerinin dile getirilmesine olanak sağlar.
- Ölçekler iyi geliştirildiğinde tutumların doğrudan ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlar.
- Madde analizi için uygundur.
- Guttman ve Thurstone ölçeklerine göre geliştirilmesi daha kolaydır.
- Ele alınan tutumun hem yönünü hem de derecesini hesaplayabilme kolaylığı sağlar.
- Bireylerin ele alınan tutum bakımından sıralanmasına olanak sağlar.
- Thurstone ölçekleri ile arasında yüksek korelasyon vardır.

Likert tipi ölçeklerin sunduğu bu avantajların yanı sıra bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantajlar şu şekildedir:

- Bireyler tutumları ile ilgili yanlış bir izlenim sunmak istediklerinde kolayca yanıltabilirler.
- Ölçeğe yer alan dereceler arasındaki fark tüm bireyler için tutumdaki eşit artışı temsil etmez.
- Ölçeğin iç tutarlılığını sağlamak zordur.
- İyi tutum ifadeleri yazmak zaman alıcıdır.

- Farklı cevap ifadeleri ile aynı toplam puan üretilebilir.
- Bir sıralama ölçeği olduğundan sıfır noktası yoktur. Bu nedenle tutumlar hesaplanırken ortaya yakın olanların yorumlanması zordur.
- Bir kişinin tutumunun başka bir kişinin tutumundan ne kadar olumlu ya da olumsuz olduğunu bulmak olanaklı değildir.
- Tutumlardaki değişime Guttman ve Thurstone ölçekleri kadar duyarlı değildir (Kubiszyn and Borich 1990; Oppenheim 1966; Tavşancıl 2014).

Faktör analizinin, başlıca amacı aralarında ilişki bulunduğu düşünülen çok sayıdaki değişkenin arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak için daha az sayıdaki temel boyuta indirgemek veya özetlemektir. Yani temel bileşenler analizi gibi bir boyut indirgeme ve bağımlılık yapısını yok etme yöntemidir. Anlaşıldığı üzere faktör analizinin iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlar; değişken sayısını azaltmak ve değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak bazı yeni yapılar ortaya çıkarmaktır.

Faktör analizinde faktörler birbirinden bağımsız ise varimax seçilir. değişkenler arasındaki korelasyonu hesaplayarak, kavramsal yapıya ait bileşenleri belirleme (faktör elde etme) işlemidir. Birbiri ile alakası olmayan değişkenlerin azaltılmasıdır. 20. yüzyılın başlarında Spearman tarafından geliştirilmiş ve bilgisayar kullanımı ile daha da yaygınlaşmıştır. Faktör analizi ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, Açımlayıcı (Exploratory), ikincisi ise doğrulayıcı (Confirmatory) faktör analizidir. Genellikle kullanılan yöntem Açımlayıcı Faktör Analizidir.

Faktör analizi uygulanabilmesi için verilerin bazı koşullara uygun olarak toplanmış olması gerekir. Bunlar:

- Verilerin hatalı ölçülmemiş olması
- Verilerin en azından aralıklı ölçekle ölçülmüş olması. (en azından likert tipi ölçek ile ölçülmüş olması.)
- Verilerin doğrusallık koşullarını taşıması gerekir.
- Değişkenlerin birbirleri ile orta ya da yüksek düzeyde ilişkili olması gerekir. (en az 0.25 ve en fazla 0.90)

Faktör analizi başlıca 4 aşamada yapılır.

- 1) Veri setinin faktör analizi için uygunluğunun değerlendirilmesi
- 2) Faktörlerin elde edilmesi,
- 3) Faktörlerin rotasyonu
- 4) Faktörlerin isimlendirilmesi aşamalarıdır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Genel Bulgular

Girişimci sözcüğü, kökenini, "üstlenmek" anlamına gelen Fransızca "entreprendre" sözcüğünden almaktadır. 16. yüzyılın başlarında, bu terim askeri sefer yapan kişiler için söylenirken 17. yüzyılda inşaat ve inşaat mühendisliği işlerini kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 18. yüzyılda ise ticari ve ekonomik faaliyetler bağlamında kullanılmıştır. Bir Fransız bankacı olan Richard Cantillon, "Girişimci" kelimesinin ilk kez belirsizlik ve risk taşıyan bir kişiyi kastettiği için kullanmıştır. Richard Cantillon'a göre, "Gelecekte belirsiz bir fiyattan satmak amacıyla bir ürünü üretmek için gerekli olan üretim faktörlerini belirli fiyatlarla satın alan bir aracı" olarak tanımlamaktadır.

Bu kavram girişimcinin girişim riskini üstlenirken kaynakları elde etme ve kullanma konusunda karar verici olduğu anlamına gelmektedir. Girişimciyi tanımlamanın tek bir yolu yoktur. Farklı akademisyenler girişimciyi farklı şekilde tanımlamıştır. Oxford Dictionary'ye göre, girişimci, kâr umuduyla finansal riskler alan, bir iş veya iş kuran kişi" olarak tanımlanmıştır (Anoymous 2022).

Cantillon'un fikirlerini genişletti ve girişimciyi “tüm üretim araçlarını, birinin toprağını, diğerinin emeğini ve diğerinin sermayesini birleştiren ve böylece bir ürün üreten müteşebbis veya aracı olarak kavramsallaştırmış, ürünü pazarda satarak toprağa rant, ücreti emeğe, sermayeye faizi öder ve geriye kalan karıdır” olarak tanımlamıştır (Say 1827).

İnovasyon, girişimcilerin farklı bir işletme veya farklı bir hizmet için bir fırsattan yararlandıkları temel bir araçtır ve Joseph Schumpeter girişimciyi yenilikçi olarak tanımlamış ve "Gelişmiş bir ekonomide girişimci, ekonomiye yeni bir şey getiren bir bireydir. Üretim dalındaki deneyimle henüz test edilmemiş bir üretim yöntemi, tüketicilerin henüz aşına olmadığı bir ürün, yeni bir kaynak hammadde veya yeni pazarlar ve benzerlerini ortaya çıkaran kişi” olarak tanımlamıştır (Schumpeter 1952).

Yenilik, yaratıcılık ve risk taşıma, girişimci olmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle girişimcilik faaliyeti yeni bir üründen yeni bir dağıtım sistemine ve yeni bir organizasyon yapısı geliştirme yöntemine kadar her şeyi içerebilen yeni bir şey yaratma ve kavramsallaştırma becerisini içermektedir.

Girişimciliğin resmi bir tanımı olmamasına karşın, Harvard Business School'da girişimcilik; “bir fırsatı yaratma veya yakalama ve mevcut kaynaklardan bağımsız olarak onu takip etme süreci.” olarak tanımlanmaktadır (Timmons 1994).

Drucker (1985), girişimciliğin, riskli olduğunu riskli olmasının nedenini ise girişimcilerin çok azının ne yaptıklarını bildikler ve girişimciliğin bir uygulama olduğunu öne sürmektedir. Bunun anlamı, girişimciliğin bir varoluş hali olmadığı gibi, üzerinde eyleme geçilmeyen planlar yapmakla karakterize edilmediğidir.

Girişimcilik, eylem ve yeni organizasyonun oluşturulması ile başlamaktadır. Girişimci kendi kendini idame ettirebilir veya etmeyebilir. Ayrıca girişimci aslında hiçbir zaman önemli bir gelir elde edemeyebilir. Ancak bireyler yeni bir organizasyon oluşturduklarında girişimcilik paradigmasına girmişlerdir. Girişimcilik, yeni organizasyonları başlatma veya olgun organizasyonları, özellikle de genellikle belirlenen fırsatlara yanıt olarak yeni işleri canlandırma uygulamasıdır.

Bir ekonomist için girişimci, kaynakları, emeği, malzemeleri ve diğer varlıkları, değerlerini öncekinden daha büyük hale getiren çeşitli kombinasyonlara dönüştüren ve aynı zamanda değişiklikleri, yenilikleri ve yeni düzeni oluşturan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Psikologlara göre girişimci olan kişi tipik olarak belirli güçler tarafından yönlendirilmektedir. Bu çerçevede bu kişi bir şey elde etme, deney yapma ihtiyacı olmakla birlikte bir tehdit olması nedeniyle saldırgan bir rakip olarak görünmektedir. Başka bir işadamına göre, aynı girişimci bir müttefik, bir tedarik kaynağı, bir müşteri veya başkaları için zenginlik yaratan biri olabilmektedir (Vesper 1980).

Girişimcilik, törensel zenginlik içinde yaratmanın dinamik sürecidir. Zenginlik, eşitlik, zaman ve / veya kariyer taahhüdü açısından büyük riskler üstlenen veya bazı ürün veya hizmetler için değer sağlayan kişiler tarafından yaratılmaktadır. Ürün veya hizmetler benzersiz olabilir veya olmayabilir. Ancak gerekli beceri ve kaynakları alıp kullanmak suretiyle girişimci tarafından değer bir hale getirilmelidir (Ronstadt 1984).

Girişimcilik, özellikle de mevcut fırsatlara cevap vererek değeri olan yeni bir şey yaratma süreci olarak özetlenebilir. Sonunda ödülleri alma beklentisiyle zaman, çaba ve risk üstlenmeyi içermektedir. Girişimcilik faaliyetinden sonra girişimcinin elde edeceği

kazanımlar maddi (parasal) ve manevi (kişisel memnuniyet) herhangi bir biçimde olabilmektedir.

Girişimcilik, ekonomik büyümenin ve sosyal refahın sağlanmasında kritik bir role sahip olup iş olanakları yaratarak işsizliğin azaltılmasına yardımcı olarak ekonomik ilerlemenin hızlanmasına, demokrasinin yerleşmesine, toplumun ve bireysel anlamda sosyal refahın artmasına yardımcı olmaktadır.

Ekonomik ve sosyal yönler girişimciliğin iki temel işlevidir. Girişimciliğin ekonomik işlevleri;

- İstihdam hacminin genişletilerek işsizliğin önlenmesinde,
- Ekonomik büyümenin hızlandırılmasında (Carree and Thurik 2003; Van Praag and Versloot 2007)
- Yeni endüstrilerin doğmasında (Carree and Thurik 2003; Van Praag and Versloot 2007)
- Refah düzeyinin yükseltilerek geniş bir toplumsal tabana yaygınlaştırılmasında ve orta sınıfın güçlendirilmesinde (İlhan 2005)
- Bölgesel gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılmasında ya da azaltılmasında katkıları bulunmaktadır (Özkul ve Dulupçu 2007) .

Girişimciliğin sosyal alandaki işlevleri;

- Birçok teknolojik buluşun toplumun yararı için yenilikçi ürün ya da hizmetlere dönüştürülmesinde (Acs and Varga 2005),
- Değer yaratmada,
- Toplumsal yapıda da değişimci/yenilikçi bir sürecin başlatılmasında,
- Girişimciliğin risk üstlenme, yenilikçi ve öncü olma niteliğinden dolayı tüm toplumların değişim ve gelişim süreçlerinde işlevseldir (Bozkurt vd 2012).

Girişimcilik kelimesi Fransızca 'entreprendre' kelimesinden gelmektedir (Top 2006). Bu kavram ilk başlarda genellikle bireylerin toprak sahipleri ve devlet tarafından ihale edilen işlerin yapımını ve yönlendirmesini üstlenmesi anlamında kullanılmıştır. İngiliz dilinde kullanımı ve anlamı incelendiğinde ise girişimcilik kavramı, yüklenmek, üzerine almak, üstlenmek, taahhüt etmek, denemek, kalkışmak, tehlikeye atılmak, şansa bırakmak, göze almak anlamlarına gelen fiiller olarak karşımıza çıkmaktadır (Uygunm 2006).

Girişimciliğin tarihsel gelişimi açısından sanayi devrimi bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Kaynaklar, girişimcilik tarihini genellikle iki döneme ayırmaktadır. Sanayi devrimi birincil bölücü olarak hizmet eder. Ticaret kavramı, insan ihtiyaçlarının karşılanması için insanlık tarihinin ilk günlerine kadar dayanmaktadır. İnsanlar, günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ellerinde bulunan başka bir mülkü takas ederek, erken dönemlerde farkında olmadan çeşitli ekonomik operasyonlara girişmişlerdir. Tüccarlar, yedinci yüzyılda elde edilen mallar için para ödenmesiyle takas ekonomisinin yerini aldıktan sonra artık mallarını kendi ülkelerinde tanıtmakla yetinmediler ve sınır ötesi ticarete başladılar (Çakmak 2003).

Aslında tüccarlar, sanayi devriminin yükselişinin yolunu hazırlamışlar ve bu dönemde farkında olmasalar da bazı altyapı projelerine başlamışlardır. Bu süre zarfında yürütülen çalışmaların ekonomik etkisi sınırlı değildi. Eşzamanlı olarak gelecekteki siyasi, hukuki ve kültürel dönüşümlerin ve bu değişikliklerin getireceği yeni dünya düzeninin temelleri atıldı.

Aydınlanma döneminde kilisenin otoritesi azaldığında, Avrupa'da sanayi girişimcileri, önce büyük toprak sahipleri, sonra burjuvazinin güçlü bir etki yarattığı yeni bir ekonomik yaşam modeli oluşmuştur. Bu yenilenen ve gelişen ekonomik sistemde yaşayan insanlar, ister istemez toplumsal olarak etkilenmiş ve dönüşümler geçirmiştir. Bu ekonomik gelişmelere paralel olarak toplumda sermaye kısmı ve emek kesimi ile iki kutuplu bir sınıflandırma ortaya çıkmıştır. Bu dönemden sonra Avrupa'da girişimcilik için gerekli özgürlük ortamı yavaş yavaş oluşturulmuş ve önemli bir ekonomik kalkınma süreci başlamıştır. Günümüzde de sanayileşme sürecini tamamlamış birçok Avrupa ülkesinin de benzer bir girişimcilik serüveninin yaşadığını görebiliyoruz. Ancak uzmanlar, İngiltere'nin Avrupa'da girişimcilik için elverişli bir atmosfer sağlayan ilk ülke olduğu konusunda görüş birliği içerisindedirler (Çakmak 2003).

Sanayi devriminin İngiltere merkezli olması, kapitalist ekonomik yapı ve toplumsal biçimin yanı sıra İngiltere'nin bu alanda dünya lideri olmasını sağlamıştır. Hollanda, Almanya ve Fransa başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkesi, bundan sonraki yıllarda ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmiş ve özgür girişimcilerin ekonomik hayata katkılarıyla kalkınmayı gerçekleştirecektir. Avrupa'nın liberal ekonomik ilkeleri kabul

eden uygulamaları, yükselen dünyanın ekonomik gücü Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygınlaştırılmıştır.

1929 ekonomik krizinden sonra tüm dünyaya hakim olan Keynesyen politikalarla bir süre devletin ekonomideki rolünü ve müdahalesini ve serbest girişimciliği doğrulayan bir fikir ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, bu ekonomik politikalara ilişkin daha liberal bir anlayışa doğru bir hareket olmuştur. Bununla birlikte, diğer bilim adamları, Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırıldığında, Avrupa'nın bu değişimi tam olarak gerçekleştiremediğini öne sürmektedirler.

Hauser (2000), Avrupa'da girişimcilik üzerine yaptığı çalışmada, Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki uçurumun kapatılmadığını iddia etmektedir. Bunu, Avrupa hükümetlerinin ekonomiye müdahale ettiğini ve Avrupa'daki serbest girişimciler için elverişli ortamın Amerika Birleşik Devletleri'ne kıyasla yetersiz olduğunu iddia etmektedir.

Üçüncü dünya ülkelerinde ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için kullanılan politikalar farklı olmaktadır. Bu ülkelerde otoriter rejimler iktidardayken, liberal bir ekonomi politikası anlayışından bahsetmek mümkün değildir. Şu anda birçok ülkede sorun girişimci eksikliği değil, onlara oyun alanı sağlayacak piyasa odaklı kurumların eksikliğidir. Doğu Avrupa ve Rusya, Afrika, Latin Amerika, Güney Asya ve Ortadoğu'da yoksulluğun nedenlerini araştırmak mümkündür (Akın 2008).

Girişimciliği tanımlamaya gelince, birkaç farklılık vardır. Girişimcilerin sadece para kazanmakla ilgilenen insanlar olduğu düşünülmektedir. Girişimciler sadece güçlü konumda olanlar değildir. Tüm üretim sürecine dahil olma ve o üretimden en iyi sonuçları alma isteği, girişimcilerin girişimcilik faaliyetinde bulunmalarını sağlayan kavramdır (Onay vd. 2017).

Girişimciler, fırsatları değerlendiren, işlerinde belirli standartlara bağlı kalan, başarılı bir firma kuran ve durumdan finansal olarak kazanç sağlayan kişilerdir (Uzun ve Dirlik 2007).

Girişimcilik faaliyetlerinde bulunan şirketler, her geçen gün daha da genişleyen ekonomi ve iş dünyasında kalıcı olmak, yenilik ve gelişmelere uyum sağlamak ve sürekli

rekabet edebilmek için kurumsal girişimciliğe daha fazla önem vermektedir (Tikici ve Aksoy 2009).

Kurumsal girişimcilik kendi içerisinde ayrılmaktadır. İç, dış ve yayılmış girişimcilik olarak örnekleri görülmektedir. İç girişimci bulunduğu alanda ve çevresinden kopmadan yeni işlerin üretimidir. Örneğin, Hewlett-Packard şirket içerisinde bir fikri alma, bir ürüne dönüştürme ve hızlı bir şekilde o ürünü pazara sürme kapasitesine sahiptir. İç girişimcilik bulundukları yerlerde tercihleri ve kazanımları doğrultusunda içerisinde olduğu kurumdan ayrılmadan yenilik ve gelişime açık olarak proje içerikleri üretmesidir (Türkel 1992).

İç girişimcilik kurum içerisinde yeniliklerin ve gelişimlerin var olma sürecini oluşturmaktadır (Şeşen ve Basım 2012; Süren 2015). İç girişimciler, bir projenin başarısı ya da başarısızlığını belirleyen, örgüt içerisindeki girişimcilerdir. Bu durumdan dolayı kurum içerisinde ki kişilerin konumu bağımlı ve ya bağımsız olarak belirlenmemektedir.

İç girişimciler kurumdan ayrılıp özel girişimlerde bulunabilirler. Böylece farklı kişi ve fikirlerle karşılaşan girişimciler, artan etkileşim ile inovasyonu başarılı kılmaktadır (Özyakışır 2012).

Yaygın girişimcilik, yeniliği teşvik etmek için tüm yapı için bir düzen oluşturmayı ve çalışanlar arasında kurumun aidiyetini sağlamayı içermektedir. Bu durumda ana fikir, amaç ve istekler doğrultusunda şirket içindeki bireyler arasında birlik ve beraberlik oluşturmaktır (Onay vd. 2017).

Girişimci, eline geçen fırsatları değerlendiren, krizi fırsata çevirebilen ve bu fırsatları en iyi şekilde maddi kazanç elde etmek amacıyla herhangi bir başarısızlık durumuna da hazırlıklı risk alabilen bireyler girişimci olarak ifade edilmektedir (Sığırı ve Sait 2011; Özyurt 1992).

Girişimci, karlı iş fırsatları arayışında olan ve bir işi kurup etkili ve verimli bir şekilde yürütebilmek için gerekli riskleri almaktan kaçınmayan ve özel girişim sistemi içerisinde risk alan kişiler olarak ifade edilmektedir. Girişimci, “toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri temin etmek için sıfırdan, yoktan iş ve işletmeler kuran, verdikleri hizmetler karşılığında da gelir sağlamak ve kar elde etmek arzusu taşıyan işadamlarıdır” (Öztürk 2006).

Girişimciler, arz-talep dengesini gözeterek bu üretimlerin üretimini ve hizmetini sağlamak için iş alanları ve işletmeler açan ve bunun sonucunda maddi kazanç elde etmeyi bekleyen iş adamlarıdır (Tikici ve Aksoy 2009).

Bu durumu değerli kılan şey, var olmayan bir işe sahip olmaktır. Girişimci, çevresindeki boşlukları görebilecek, eksiklikleri tespit edebilecek ve bu boşlukları en iyi şekilde doldurabilecek iş kollarını harekete geçirir. İşletmeyi oluşturan, üretimin her aşamasında bulunan, maddi kazanç bekleyen ve tüm riskleri üstlenen bireyler olarak da farklı tanımlarda görülmektedir (İbrahimoglu ve Ugurlu 2013).

Bireysel bir girişim içerisinde olan kişilerin yapması beklenen bazı normları bulunmaktadır. Bu işlevler yapılmadığı takdirde o girişimin girişimcilik içerisinde olduğu tartışılmaktadır. Bunlardan bazıları ürün kalitesini arttırmak, yeni ürünler hizmetler içerisinde olmak, hammadde sağlamak buna bağlı olarak yeni pazarlar bulmaktır (Müftüoğlu ve Durukan 2004)

Kurumsal girişim ile arasındaki fark sermayesi daha küçük işletmeler ile temas ederek yenilik kapasitesinin daha da fazla olması ile ilgilidir. Büyük işletmeler kendi içerisindeki faaliyetlerine önem vererek yeni yatırım ağırları oluşturmaktadır. Böylelikle büyük işletmeler kendi yenilik ve gelişim süreçlerini sağlayabilmektedir (Onay vd. 2017).

Marangoz (2016) kurumsal girişimciliği, Küçük'den (2010) daha farklı bir görüş belirterek büyük ve orta derecedeki işletmelerin girişimcilik faaliyetleri kurumsal girişimcilik olarak değerlendirmiştir. İşletme çalışanlarının içerisinde bulunduğu çaba ve fikirler var olanın dışında farklı girişimleri ortaya çıkarmaktadır. Buna bağlı olarak işletme kendi içerisinde gelişerek, güçlenen ve yenilenen ürün ve hizmetleri ortaya çıkarmaktadır. Bu durumu kurumsal girişimcilik olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde McCrae and Oliver (1992)'e göre de kurumsal girişimcilik, stratejik karar almada ve yönetim felsefesini kullanmada yönetimin aldığı davranışları tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, ayrı bir tanım gibi görünse de yazında yer alan ve özellikle iç girişimcilik olarak ifade edilen girişimcilik türü ile önemli benzerlikler taşımaktadır (Küçükaltan 2009).

Sosyal girişimcilik, “yenilikçi bir zihniyetle yeni girişimlerin yaratılması veya mevcut firmaların yönetimi yoluyla sosyal refahı artırma fırsatlarının belirlenmesi ile başlayan bir süreci kapsayan bir eylemler bütünüdür” (Zahra vd. 2009; Kırılmaz 2013).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda farklılaşan siyasi, sosyal ve kültürel yapıların bir sonucu olarak ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik geliştirilen ve çözüm fikirlerini içeren sosyal girişimcilik projeleri, Türkiye'nin himayesinde varlığını sürdürmüştür. toplumsal yapının önemli ölçüde zayıfladığı bir dönemde sivil toplum kuruluşları toplumsal sorunları çözmek için çalışmışlardır (Küçük 2013).

Sosyal girişimcilik kavramı içinde çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür. Bazı araştırmacılar maddi kazanımları öncelik olarak görmezken, toplumsal fayda ve sermaye sağlamak için oluşturdukları faaliyetler olarak açıklanırken, bir başka görüş ise maddi kazanımlarını ön planda tutarak sosyal sorumluluk projelerinde yer almaları ve toplumun sosyal sorunlarını çözme çabası olarak tanımlanmaktadır (Özdevecioğlu ve Cingöz 2009).

Yaşadığımız çağda üniversiteler artık sadece eğitim kurumları değil, teknolojik gelişmelerin ve ekonomik kalkınmanın önemli bir parçası olarak görülmektedir. Üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren ticarileşme ile bu kurumlar, ulusal rekabet ortakları olarak girişimci kimliğine bürünmüştür (Çitçi ve Memiş Sağır 2017).

Akademik girişimcilik, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları tarafından yürütülen araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ticari kazanımlara dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Akademik girişimcilik, 1990'lardan sonra uluslararası kaynaklarda değer kazanan bu alanda akademik çalışmalarda bulunan kişilerin maddi kazanımlarının yanı sıra ticari olmayan sonuçların bilimsel olarak yayınlanmasını da kapsamaktadır (Özyakışır 2012).

Girişimcilik genellikle özel sektör operasyonlarının gerçekleştiği bir alan olarak düşünülmektedir. Bu konuda özel sektör girişimciliğinin yanı sıra kamu girişimciliği de önemli bir yere sahiptir (Uygun 2019).

Kamu girişimciliği, sosyal hizmetlerin devletin kaynakları dahilinde sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı 2000).

Kamu girişimciliği, özellikle ekonomik dalgalanma dönemlerinde devletin inisiyatif alarak yatırımlara öncülük ettiği ve işletmelerin sağladığı kaynaklar yerine devletin ürettiği kaynakların kullanıldığı bir tür girişimcilik olarak tanımlanmaktadır.

Kamu ve özel sektör girişimciliği arasında bazı farklılıklar vardır. Kamu girişimciliğinde bürokratik, yasal ve politik engeller varken, özel sektör projelerinde bu tür engeller bulunmamaktadır (Özdevecioğlu ve Karaca 2015).

Özel sektör girişimciliği, işletme bünyesinde alınan tüm girişimcilik kararlarının özel kişiler tarafından alındığı, kurulan işletmelerin temellerinin ve para kaynaklarının özel kişilere ait olduğu girişimcilik türlerinden birisidir. Ayrıca özel kişilerin mevcut işletmelerin satın alma gücüne sahip olmaları onları orijinal girişimcilikten ayıran temel fark olarak görülmektedir (Klein and Bullock 2006).

Özel sektör girişimciliği söz konusu olduğunda, serbest sermaye, girişimci şirket alanını kurmaya başladığında hem serbest düşünce hem de serbest faaliyet olarak algılanmaktadır. Özel sektör işletmeleri parayı özgürce kullanmak niyetinde olsalar da bu özgürlük bazen yasal kısıtlamalar ve kurallarla kısıtlanmaktadır (Soysal 2015).

Her işte olduğu gibi, başarıların yanı sıra başarısızlıklar da vardır. Girişimcilik ve girişimcilik faaliyetinde bulunan bireyler kendi iş alanlarında başarılı veya başarısız olabilmektedirler. Araştırmacılar işlerinde başarılı olan girişimciler için araştırmak suretiyle bazı kriterler geliştirmişlerdir. Buna göre kaynakları bir araya getirme, yenilikçilik, özgüven, başarılı olma ihtiyacı, risk alma gibi kriterler başarılı olan girişimcilerin ortak özellikleridir (Ulutürk ve Bektaş 2015).

Ayrıca girişimci bireyler, kararlarında uygulama, planlama, öngörme ve inisiyatif alma gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini de ifade etmektedirler (Mill 1848). Girişimcilik içerisinde olan bireylerin risk alma; Weber (1917) ve Hartman (1959) biçimsel otoritenin kaynağı olma; Litzinger (1965), liderlik, tanınma, iyi insan olabilme, bağımsız olma; Liles (1974) başarıma isteği; Welsh-White (1981) sorumluluk alma isteği, özgüven sahibi olma, kontrollü olmak, orta düzeyde risk alma, mücadele etme olarak ifade etmiştir (Güney 2015).

İrmiş ve Lütfiye (2010)'a göre girişimciler de bulunması gereken özellikler;

- fırsatları gören, fizibilite hesabı yapabilen,
- yüksek katma değer yaratabilen,
- risk alma cesareti ile yenilik yapan, rekabete ayak uyduran,
- yenilikleri topluma yansıtan,

- değişime uyum sağlayan ve değişimi yönlendiren,
- istihdam yaratan ve bunun sorumluluęunu üstlenen,
- Ar-Ge ve ürün geliştirme işlevini yüklenen kişilerdir.

Girişimciliğin bir çok faaliyette olduğu gibi avantajları v dezavantajları bulunmaktadır.

Girişimciliğin avantajları; (Onay Vd. 2017).

Bağımsızlık duygusu: Karar anında girişimcinin kendi düşünceleri doğrultusunda hareket etmesi özgürlüğü ve hareket alanlarının sınırlı olmaması girişimci bireylerin en önemli amaçlarındandır. Ekonomik bağımsızlık ise girişimcinin özellikle içerisinde bulunduğu girişim faaliyeti için en önemli gerekçelerdendir (Özyakışır 2012).

Kar elde etme: İşletme kar sağladıkça girişimci bireyler de maddi kazançlarını artırmış olurlar. Bu durum girişimciler açısından ilk öncelik olmamalıdır. Girişim faaliyeti içerisinde olan kişiler kazanç sağlarken etik kuralları da hiçe saymamalıdır. İlk önceliği kar amacı olan girişimci girişimcilik adına en olumsuz davranış içerisinde bulunmuş demektir (Öztürk 2006).

Saygı Görme: Çevresel olarak tanınmak, saygı görmek girişimci için teşvik edicidir (Alada 2000).

Başarma Hissi: Girişimci fikirlerini gerçekleştirdiğinde daha fazla şey başarma düşüncesi içerisinde olmaktadır (Uygun 2019).

Kişisel Gelişime Katkı: İşletmenin her kademesinde çalışan yapılan işe hakim olan girişimci kendi potansiyelini ve yetkinliğinin farkında olup bu özelliklerini kullanarak aynı zaman da geliştirme imkanına sahip olacaktır (Arıkan 2004).

Toplumsal Fayda: İş alanları oluşturarak, istihdam yaratmak, topluma fayda sağlayacak unsurlar içerisinde bulunma girişimciyi memnun eden durumlardır (Özyakışır 2012).

Girişimciliğin dezavantajları ise; (Şen 2015)

Sorumluluk Yüğü: Girişimcinin sorumluluk yüğü her zaman daha fazladır. Girişimci işletmesinin içerisinde en rahat kişi olarak görünse de çalışanlarına göre daha ağır şartlar altında olabilmektedir. Şirket içerisinde çalışan kişi tek alanda uzmanlaşırken

girişimci iş alanının her noktasına hakim olmak zorundadır. Ayrıca çeşitli vergi ödemeleri, yasal süreçler, gelir gider dengesini sağlama gibi sorumluluklar girişimci için çevresel ve müşteri baskısı da eklenince tüm bunları yönetme sorumluluğunda bulunmaktadır (Onay vd. 2017).

Zarara Katlanma Zorunluluğu: Girişimciler genelde bulundukları iş alanlarında kazanç elde etmeye yönelik hamleler de bulunurlar ancak her zaman durum böyle olamayabilir. Girişimci kar elde ettiği kadar zarara da katlanabilir durumda olmalıdır. Herhangi bir zarar etme sürecinde işletme faaliyetlerinin devam edebilmesi girişimciye aşırı iş stresi ve sorumluluk altında bırakmaktadır (Özdevecioğlu ve Cingöz 2009).

Belirsizliklerle Başa Çıkma: Belirsizlik durumu her birey için farklı algılanabiliyorken, eldeki verilerin yetersiz olması durumunda karar verme yeteneği ve bu alınan kararlara güveniyorsa girişimci belirsizlikle başa çıkabiliyor demektir (Erkenekli ve Uzun 2012).

Ailesine Yeterince Vakit Ayıramama: Girişimciler kendi işinin patronu gibi görünseler de çok fazla sorumluluk ve iş temposu ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durum sosyal hayatlarına ve ailelerine zaman ayıramamasına yol açmaktadır. Ailesine zaman ayıramayan girişimciler ilişkilerinde olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Girişimci işletmesi için yapabileceği fedakarlıkları iyi hesaplamalıdır (Özyakışır 2012).

Girişimciliği etkileyen bir çok faktör bulunmaktadır. Genel anlamda bu faktörleri sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörler olmak üzere 3 kategoriye ayrılmaktadır.

a. Sosyal Faktörler;

Girişimcilik hem sosyal bir olgudur hem de sosyal yönleri olan sosyal bir olgudur. İnsanların girişimcilik hakkında düşündükleri sosyal olaylardan etkilenmektedir. Girişimcilik yeteneğine sahip kişiler, toplumun girişimcilik değerlerini tanıması ve onaylaması ile girişimci faaliyetlerde bulunmaya teşvik edilmektedir (Başol ve Dursun 2011) Bunu girişimci olmayı etkileyen sosyal unsurlardan biri olarak sıralamaktadır. Girişimci kişiler, her ikisi de insanların sosyal statüsü üzerinde olumlu bir etkiye sahip olan işlerinde başarı bulur ve toplumda saygı görmektedir.

b. Ekonomik Faktörler;

Özel sektör veya kurumlarda çalışan bireylerin ekonomik koşullar altında statüleri ne olursa olsun elde edebilecekleri finansal gelirin bir sınırı vardır. İş performans bilgisi ne kadar yüksek olursa olsun bundan fazlasını kazanmanız mümkün değildir. Bu nedenle finansal beklentileri daha fazla olan kişiler, durumlarını değiştirmek ve tüm gelire sahip olmak için girişimciliğe yönelmektedir. Geleceğini güvence altına almak isteyen bireyler kendi işini kurma fırsatına sahip olduklarında yapacakları işin faydalarının garantili ve güvenli olduğu incelenmesi gereken bir konudur (Güney ve Yalçın 2006). Girişimci, yaptığı işten kâr elde etmenin yanı sıra işini veya fikirlerini bir araç olarak görür. Bu anlamda yenilikler, gelişmeler ve fikirler önemli bir yere sahiptir. Girişimci potansiyeli olan insanlar çalıştıkları yerlerde fikirlerini hayata geçiremez ve üretemezler.

c. Psikolojik Faktörler;

Ekonomik, sosyal veya çevresel unsurların aksine, girişimcilikte psikolojik yön, girişimcinin zihniyetine bağlı bir senaryodur. Kontrol odaklılık, girişimci olmayı etkileyen psikolojik bileşenin en temel niteliğidir. Kontrol odağı temelinde, kaynaklar çeşitli bakış açıları sunmaktadır. Araştırmalar sonucunda, kontrol odağı, kişinin çeşitli bağlamlardaki davranış farklılıklarını ve bu davranışları nasıl yönlendirdiğini belirlemiş ve Rotter, 1966 yılında yaptığı çalışmasında kaynaklar için önemli nosyonlar eklemiştir. (Uygun 2019).

4.2. Anket Sonuçları

Çalışmada anakitle Türkiye’deki Ziraat Fakültelerinde eğitim-öğretim gören 77 adet Somali uyruklu öğrencilerle gerek Covid-19 salgını gerekse öğrencilerin farklı illerde bulunmalarından dolayı anket formu internet üzerinden öğrencilere ulaştırılmıştır.

Araştırmaya konu olan Türkiye’de ziraat fakültelerinde okuyan öğrencilerin %6,5’i kadın %93,5 ise erkektir.

Ankete katılan öğrencilerin ziraat fakültelerin çeşitli bölümlerinde eğitim hayatlarını sürdürdükleri görülmüştür. Öğrencilerin %16,9’u Tarımsal yapıları ve sulama, %15,6’sı Tarım ekonomisi ve Bahçe bitkileri, %14,3’ü Bitki korumalarında okurken diğer öğrenciler Çizelge 3’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1 Türkiye’de Okuyan Somalili Öğrencilerin Bölümleri

Bölüm	Miktar (adet)	Pay (%)
Tarım Yapıları ve Sulama	13	16,9
Bahçe Bitkileri	12	15,6
Tarım Ekonomisi	12	15,6
Bitki Koruma	11	14,3
Toprak Bilimi ve Bitki besleme	8	10,4
Tarla Bitkileri	7	9,1
Tarım Makinaları	5	6,5
Biyosistem Mühendisliği	3	3,9
Tarımsal Genetik Mühendisliği	3	3,9
Tarımsal Biyoteknoloji	2	2,6
Tarım Mühendisliği	1	1,3
Toplam	77	100,0

Türkiye’de ziraat fakültelerinde eğitim gören Somali’li öğrencilerin %46,8’i Yüksek Lisans, %19,5 Doktora ve %33,8’i ise lisans eğitimi almaktadır.

Anket sonuçlarına göre öğrencilerin sınıf dönemleri genellikle üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf dönemleri belirlenmiştir.

Çizelge 4.2. Öğrencilerin eğitim öğretim dönemleri

Sınıf	Miktar (adet)	Pay (%)
3	24	31,2
4	16	20,8
5	13	16,9
2	9	11,7
6	7	9,1
8	5	6,5
7	2	2,6
1	1	1,3
Toplam	77	100,0

Öğrencilerin yapılan anketler kapsamında yaşadıkları yerler belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin %37,7'si devlet yurdunda, %44,2'si kiralık evde ve %18,1'i özel yurt yaşamaktadır. Öğrenciler genel olarak ikamet yeri olarak daha çok yurtları (%55,9) tercih ettikleri görülmüştür. Kiralık evde ikamet eden öğrencilerin sayısında az değildir. Öğrencilerin devlet yurdunu tercih etmelerinin en önemli nedeni yurt imkanlarından (kalma ücreti, yemek yardımı vb.) ücretsiz yararlanmalarıdır. Kiralık evde ikamet etme nedenleri ise daha çok ders çalışma ortamının yurtlara göre daha uygun olmasıdır.

Öğrencilerin Somali'de yaşayan ailesinin kaç kişi olduğunda yapılan çalışmada belirlenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin çoğunun aile büyüklüğü %71,4'nün 6 ile 10 kişi arasında şeklinde oluşmaktadır.

Çizelge 4.3. Öğrencilerin aile birey sayıları

Sayılar	Miktar (adet)	Pay (%)
6-10	55	71,4
11-14	14	18,2
15-19	8	10,4
Toplam	77	100,0

Dünya Bankası verilerine göre Somali'de 0-14 yaş grubunda olan kişi sayısı toplam nüfus içinde payı %46,1, 15-64 yaş grubu toplam nüfus içindeki payı %50,9 iken 65 yaş ve üstü nüfus toplam nüfus içindeki payı ise %3'tür. Aynı oranlar Doğu ve Güney Afrika ülkelerinde (26 ülke) sırasıyla %41,2, %55,6 ve %3,2 olup Somali ile benzer yapıda oldukları dünya geleninde ise aynı oranlar sırasıyla %25,5, 65,2 ve %9,3'tür. Somali

uyruklu öğrencilerin geniş aile yapısı kardeş sayılarına da yansımıştır. Öğrencilerin yaklaşık %60'ı 7-11 kardeşinin olduğu, yaklaşık %30'unun ise 3-6 kardeşi olduğu görülmüştür. 12-16 kardeşi olanlarında oranları önemli sayıdadır. Somali'de genç nüfus fazla olması buradaki verilerle uyum sağlamaktadır.

Çizelge 4.4. Öğrencilerin kardeş sayıları

Kardeş sayıları	Miktar(adet)	Pay (%)
Kardeşi yok	2	2,6
3-6	22	28,6
7-11	46	59,7
12-16	7	9,1
Toplam	77	100,0

Anket sonuçlarına göre öğrencilerin annelerinin %81,8'i sağlıklı, %16,9'u kaybetmiş ve %1,3'ü engelli olarak belirlenmiştir. Anket sonuçlarına göre öğrencilerin babaların %68,8'i sağlıklı, %29,9'ü kaybetmiş ve %1,3'ü engelli olarak belirlenmiştir. Bu durum Somali'deki erkeklerin önemli şekilde siyasi olumsuzluklardan dolayı hayatlarını kaybettikleri görülmektedir.

Çizelge 4.5. Öğrencilerin okuyan kardeş sayıları

Okuyan kardeş sayıları	Miktar(adet)	Pay (%)
0	3	3,9
1	3	3,9
2	8	10,4
3	10	13,0
4	17	22,1
5	14	18,2
6	6	7,8
7	9	11,7
8	6	7,8
11	1	1,3
Toplam	77	100,0

Anket araştırmasında öğrencilerin okuyan kardeş sayıları sorulmuştur. Bu kapsamda %3,9'u okumayan, %3,9'u 1 kardeşi, %10,4'nün 2 kardeşi, %13'nün 3 kardeşi, %22,1'i 4 kardeşi, %18,2'sinin 5 kardeşi, %7,8'i 6 kardeşi, %11,7'sinin 7 kardeşi, %7,8'i 8 kardeşi, %1,3'ünün 11 kardeşi okumaktadır.

Yapılan anket çalışmasında öğrencilerin çalışan kardeş sayılarını sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin %24,7'sinin kardeşi herhangi bir işte çalışmadığı, %13'ünün 1 kardeşinin çalıştığı, %28,6'sının 2 kardeşinin çalıştığı, %11,7'sinin 3 kardeşinin çalıştığı, %14,3'ü 4 kardeşinin çalıştığı, %7,8'i 5 kardeşinin çalıştığı görülmüştür.

Çizelge 4.6. Çalışan kardeş sayıları

Kardeş sayıları	Miktar(adet)	Pay (%)
0	21	27,3
1	10	13,0
2	22	28,6
3	9	11,7
4	11	14,3
5	4	5,2
Toplam	77	100,0

Özellikle ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerde siyasi, ekonomik ve diğer nedenlerle eğitim-öğretim faaliyeti aksaklıklara uğramaktadır. Bu durum en fazla kadın nüfusu etkilemektedir. Yapılan anket sonuçlarından da görüldüğü gibi öğrencilerin annelerinin %51,9'u okur-yazar olmadıkları görülmüştür.

Çizelge 4.7. Annelerinin eğitim durumları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Okur-Yazar Değil	40	51,9
İlkokul	15	19,5
Ortaokul	2	2,6
Lise	14	18,2
Üniversite	2	2,6
Yüksek Lisans	4	5,2
Toplam	77	100,0

Bu oran yüksek olup bu oranı %19,5 ilkokul, %2,6'si ortaokul, %18,2'si lise, %2,6'si üniversite ve %5,2'si yüksek lisans izlemektedir.

Somali uyruklu öğrencilerin annelerinde görülen düşük eğitim öğretim yapısı öğrencilerin babalarında da görülmektedir. Yapılan anketlerin sonuçlarına göre öğrencilerin babalarının eğitim durumları %24,7'sinin okur-yazar olmadıkları, %14,3'ü

ilkokul, %18,2'si ortaokul, %20,8'i lise, %11,7'si üniversite, %6,5 yüksek lisans ve %3,9'u doktora şeklinde bulunmuştur.

Çizelge 4.8. Babalarının eğitim durumları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Okur-yazar değil	19	24,7
İlkokul	11	14,3
Ortaokul	14	18,2
Lise	16	20,8
Üniversite	9	11,6
Yüksek Lisans	5	6,5
Doktora	3	3,9
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin ailesinin; %33,8'i Büyükşehirde, % 26 kasabada %40,3'ü köy yerleşim biriminde yaşamaktadır.

Çizelge 4.9. Öğrencilerin babalarının meslekleri

	Miktar (adet)	Pay (%)
Özel sektör	19	24,7
Emekli	18	23,4
Merhum	17	22,1
İşçi	11	14,2
Memur	7	9,1
Çalışmıyor	4	5,2
Hayvancılık	1	1,3
Toplam	77	100,0

Yapılan çalışmada Somali'li öğrencilerinin babalarını %5,2'si çalışmıyor, %9,1'i memur, %23,4'ü emekli, %1,3'ü hayvancılık, %14,2'si işçi, %22,1'i merhum, %24,7'si özel sektör olarak belirlenmiştir.

Yapılan çalışmada öğrencilerin annelerinin meslekleri %13'ü özel sektör, %15,6'sı merhum, %15,6'sı işçi, %9,1'u ev hanım, %20,8'i çalışmıyor, %2,6'sı memur, %23,4'ü emekli olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.10. Öğrencilerin annelerinin meslekleri

	Miktar (adet)	Pay (%)
Çalışmıyor	16	20,8
Memur	2	2,6
Emekli	18	23,4
Ev hanım	7	9,1
İşçi	12	15,6
Merhum	12	15,5
Özel sektör	10	13,0
Toplam	77	100,0

Anket sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık yarıya yakını (%42,9) ailesinden maddi destek alamamaktadır. Bu karşılık öğrencilerin %41,6'sı maddi destek alabildiğini geriye kalan %15,6'sı ise ailelerinden bazen maddi destek alabildiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.11. Öğrencilerin aylık toplam kazançları

	Miktar (adet)	Pay (%)
200\$'den az	9	11,7
201\$-300\$	21	27,3
301\$-400\$	20	26,0
401\$-500\$	12	15,6
501\$-600\$	3	3,9
601\$ ve üzeri	12	15,6
Toplam	77	100,0

Öğrencilerin ailesinin aylık toplam kazançları %11,7'si 200 \$'nın altında, %27,3'ü 201 \$ ile 300 \$ arasında, %26'sı 301 \$ ile 400 \$ arasında, %15,6'sı 401 \$ ile 500 \$ arasında, %3,9'u 501 \$ ile 600 \$ arasında, %15,6'sı 601 \$ üzeri şeklinde bulunmuştur.

Yapılan araştırmada Somali uyruklu öğrencilerin konaklama ve ulaşım dışındaki aylık harcama miktarı incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin %22,1'i 200 TL'den az, %32,5'i 201TL ile 300TL arasında, %18,2'si 301TL ile 400TL arasında, %7,8'i 401TL ile 500TL arasında, %19,5'i 501 TL'den fazla aylık harcama yapmaktadır.

Çizelge 4.12. Öğrencilerin konaklama ve ulaşım dışındaki diğer harcamaları

	Miktar(adet)	Pay (%)
200 TL'den az	17	22,1
201-300TL	25	32,5
301-400TL	14	18,2
401-500TL	6	7,8
500 TL ve üzeri	15	19,4
Toplam	77	100,0

Anket çalışmasında katılımcı öğrencilerin eğitim bilgileri sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin okul döneminde bir işte çalıştıkları sorulmuştur. Buna göre öğrencilerin %3,9'u okul döneminde bir işte çalıştıklarını %96,1'i ise herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Anket çalışmasında okul döneminde herhangi bir işte çalışan öğrencilerin ders, tez vb dışında arta kalan zamanlarda kısmi zamanlı olarak çalıştıkları belirlenmiştir.

Anket çalışmasında öğrencilerin burs alıp almadıkları sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin %71,4'ü burs aldıkları, %24,7'si burs almadıkları ve geriye kalan %3,9'u ise kısmi burs aldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.13. Öğrencilerin burs alma durumu

	Miktar (adet)	Pay (%)
Evet	55	71,4
Hayır	19	24,7
Kısmi burs	3	3,9
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmasında burs alan öğrenciler burslarını nereden aldıkları sorulmuştur. Buna göre öğrencilerin %3,4'ü şahısdan burs aldıkları, %6,9'u özel sektörden burs aldıkları ve %89,7'si ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'ndan burs aldıkları görülmüştür.

Çizelge 4.14. Burs alan öğrencilerin burs kaynakları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Şahıs	2	3,4
Özel sektör	4	6,9
YTB	52	89,7
Toplam	58	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere girişimci bir kişiliğe sahip olup olmadıklarına yönelik düşünceleri sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin %92,2'si girişimci bir kişiliğe sahip oldukları, %7,8'i ile kendilerini girişimci olarak görmediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.15. Öğrencilere göre girişimci kişiliğe sahip olma durumları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Evet	71	92,2
Hayır	6	7,8
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere “Kimseyle paylaşmadığınız kendinize ait bir iş fikriniz var mı?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin %59,7'si girişimciliğe yönelik ve kimseye söylemedikleri bir iş fikirlerinin olduğunu, %40,3'ü ise herhangi bir iş fikirlerinin olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.16. Öğrencilerin kendilerine ait iş fikri olma durumları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Evet	46	59,7
Hayır	31	40,3
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere “İleride kendi işinizi kurmayı istiyor musunuz?” sorusu sorulmuştur öğrencilerin %51,9'u gelecekte kendi işini kurmayı çok istedikleri, %44,2'si istedikleri ve %3,9'u ise kendi işini kurmada kararsız oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 4.17. Öğrencilerin iş kurma istekliliği

	Miktar (adet)	Pay (%)
Çok istiyorum	40	51,9
İstiyorum	34	44,2
Kararsızım	3	3,9
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin “İleride kendi işinizi kurmaya karar vererseniz öncelikle hangi fon kaynağından yararlanmayı düşünürsünüz?” sorusu sorulmuştur.

Çizelge 4.18. Öğrencilerin iş kurmak istediği takdirde tercih edecekleri fon kaynakları

	Miktar (adet)	Pay (%)
Bir veya birkaç ortakla çalışırım	23	29,9
Kişisel birikimlerimi kullanırım	20	26,0
Ticari kredilerden yararlanırım.	20	26,0
Aile ve akrabalarımın başvururum	13	16,9
Diğer	1	1,3
Toplam	77	100,0

Öğrencilerin %16,9'u iş kurabilmek için gerekli olan sermaye ihtiyacını aile ve akrabalarından sağlamayı düşündükleri, %29,9'u gerekli sermayeyi tek başlarına sağlayamayacakları nedeniyle bir veya birkaç ortakla çalışmak suretiyle iş kurabileceklerini, %26'sı iş kurabilmek için kişisel birikimlerimi kullanabileceklerini ve %26'sı ise ticari kredi almak suretiyle iş kurabilecekleri fon kaynakları olarak belirtilmiştir.

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin mezun oldukları lise türü incelenmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin %15,6'sı devlet lisesinden mezun iken %84,4'ü özel liseden mezun olmuşlardır.

Anket çalışmasında öğrencilerin Üniversite öncesi aldıkları eğitim üniversite giriş için yeterli olup olmadığını sorulmuştur. Öğrencilerin %87'si lise ve daha önce aldıkları eğitimin üniversite için yeterli olduklarını, %13'ü ise lise ve daha önceki eğitimin yeterli olmadıklarını belirtmiştir.

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere “Alacağınız eğitim sonunda Türkiye’de iş bulma ihtimalinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin %44,2’si Türkiye’de iş bulma imkanlarının olmadıklarını, %22,1’i Türkiye’de iş bulma imkanlarının düşük olduğunu, %16,9’u oldukça yüksek olduğunu, %9,1’i Türkiye’de kesinlikle iş bulabileceğini ve %7,8’i ise Türkiye’de iş bulabilme durumlarının çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.19. Öğrencilerin Türkiye’de iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri

	Miktar (adet)	Pay (%)
Hiç yok	34	44,2
Düşük	17	22,1
Oldukça yüksek	13	16,9
Kesinlik	7	9,1
Çok yüksek	6	7,8
Toplam	77	100

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin ‘Alacağınız eğitim sonunda Somali’de iş bulma ihtimalinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?’ sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin dörtte üçü (%75,4) ülkelerinde iş bulma ihtimallerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu oran içinde öğrencilerin %39 Somali’de iş bulma imkanlarının oldukça yüksek olduğunu, %29,9’unun çok yüksek olduğunu, %6,5’i kesinlikle iş bulabileceğini düşünmektedir. Somali’li öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (%24,7) ise ülkelerinde iş bulma imkanlarının düşük olduğu düşünmektedirler. Bu durum öğrencilerin Türkiye’de aldıkları eğitimin kendi gelişimlerini olumlu yönde etkilediği ve bu eğitimin iş hayatlarına yansıtabilecekleri fikrine sahip oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 4.20. Öğrencilerin Somali’de iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri

	Miktar (adet)	Pay (%)
Oldukça yüksek	30	39,0
Çok yüksek	23	29,9
Düşük	19	24,7
Kesinlik	5	6,5
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere alacakları veya aldıkları eğitimin başka ülkelerde iş bulma ihtimallerini değerlendirmişlerdir. Öğrenciler aldıkları ziraat

eğitiminin gerek Somali’de gerekse Türkiye’de iş bulma ihtimallerinin yüksek olduğunu düşünmelerine karşın başka ülkelerde iş bulma ihtimallerini düşük görmektedirler. Öğrencilerin %36,3’ü ve %24,7’si (toplam %61) aldıkları eğitimin başka ülkelerde iş bulma ihtimallerinin düşük ve hiç olmadığı düşüncesindedir. Buna karşın öğrencilerin %39’u (%28,6 oldukça yüksek, %10,4 çok yüksek) aldıkları eğitimin başka ülkelerde iş bulma ihtimallerinin yüksek olduğu düşüncesindedir.

Çizelge 4.21. Öğrencilerin başka ülkede iş bulma ihtimali hakkındaki düşünceleri

	Miktar(adet)	Pay (%)
Düşük	28	36,3
Oldukça yüksek	22	28,6
Hiç yok	19	24,7
Çok yüksek	8	10,4
Toplam	77	100,0

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin Ziraat fakültelerinden mezun olduktan iş olarak ne yapmak istekleri araştırılmıştır. Öğrencilerin %31,2’si Somali’de kamu hizmetlerinde çalışmayı planlamaktadır. Öğrencilerin %28,6’sı ise kendi işlerini kurmak istedikleri görülmüştür. Bu öğrenciler eğitim hayatlarından sonra kendi işlerini kurmak süretiyle girişimci olmayı tercih ettikleri görmektedir. Ayrıca öğrencilerin %16,9’u özel sektörde çalışmak istediği bu çerçevede girişimci olma potansiyeline sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerin %14,2’si ise akademik kariyer yapmayı istedikleri, %5,2’si ise yurtdışında eğitim faaliyetlerine devam etmek istedikleri, %2,6’sı ise aile mesleklerini yapmayı ve %1,3’ü ise bir işte çalışmakta olduğu eğitimi bitirdikten sonra da bu iş kolunda çalışmaya devam edeceğini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.22. Öğrencilerin mezun olduktan sonraki iş planları

	Miktar(adet)	Pay (%)
Kamuda çalışmak	24	31,2
Kendi işini kurmak	22	28,6
Özel sektörde çalışmak	13	16,9
Akademik kariyer yapmak,	11	14,2
Yurtdışında eğitime devam etmek	4	5,2
Aile işinde çalışmak	2	2,6
Haihazırda çalışıyorum	1	1,3
Toplam	77	100,0

Çizelge 4.23. Öğrencilerin girişimciliğe ilişkin yargıları

NO	Girişimcilik ile ilgili yargılar	Katılım Dereceleri					Ort.	SS	Var
		1	2	3	4	5			
1	Başarı için doğru zamanda doğru işi yapmak gerekir.	2,6	-	2,6	20,8	74,0	4.64	0.78	0.6
2	Kendi işinde çalışmak başkasının işinde çalışmaktan daha keyiflidir.	1,3	-	9,1	22,1	67,5	4.55	0.77	0.59
3	Girişimcilikte proje yönetimi önemlidir.	-	-	3,9	37,7	58,4	4.55	0.57	0.33
4	Geleceğe yönelik hazırlıklar yapabilirim.	-	-	2,6	44,2	53,2	4.51	0.55	0.31
5	Kendimde farklı işler yapabilecek enerjiyi hissedirim.	.	5,2	7,8	26,0	61,0	4.43	0.85	0.72
6	Girişimcilikte başarı için (teknoloji) kullanımı önemlidir.	-	3,9	7,8	29,9	58,4	4.43	0.8	0.64
7	Hayatımı dış etkenlere bırakmam.	-	-	7,8	44,2	48,1	4.4	0.63	0.4
8	Girişimcilikte başlangıçta iş planı olmalı.	-	9,1	1,3	33,8	55,8	4.36	0.9	0.81
9	Kendimi güvenir ve yeterli bulmaktayım.	-	2,6	13,0	33,8	50,6	4.32	0.8	0.64
10	Bağımsızlık eğilimli olmamdan dolayı girişimci olabilirim.	-	-	15,6	40,3	44,2	4.29	0.72	0.52
11	İşimde yaratıcılık yönüm güçlüdür.	-	3,9	16,9	27,3	51,9	4.27	0.88	0.78
12	Boş vakitlerimi sosyal faaliyetlere ayırmayı tercih ederim.	-	-	16,9	41,6	41,6	4.25	0.73	0.53
13	Yeteneklerimi uygulayabilecek alanlar oluştururum.	-	2,6	14,3	40,3	42,9	4.23	0.79	0.63
14	Rekabeti severim çünkü rekabet daha fazla çalışmamı sağlar.	1,3	-	23,4	24,7	50,6	4.23	0.9	0.81
15	Kendi işimin sahibi olmak en büyük idealimdir.	1,3	2,6	20,8	23,4	51,9	4.22	0.95	0.91
16	İş alanı olacak bir fikrim var.	1,3	-	14,3	46,8	37,7	4.19	0.78	0.61
17	Girişimcilik pratik bilgi gerektirir.	-	1,3	22,1	33,8	42,9	4.18	0.82	0.68
18	Benim için girişimci olmanın avantajları vardır.	-	3,9	16,9	40,3	39,0	4.14	0.84	0.7
19	Yeni iş fikirleri planlamak için yaratıcı olduğumu düşünüyorum.	-	1,3	19,5	44,2	35,1	4.13	0.77	0.59
20	İşimi doğru yönetebileceğimi düşünüyorum.	1,3	-	28,6	26,0	44,2	4.12	0.92	0.84

Çizelge 4.23'ün devamı

21	Farklı işlere yönelik motivasyonum ve eğilimlerim güçlüdür.	-	6,5	16,9	37,7	39,0	4.09	0.91	0.82
22	Kendi işimi kurabilirim.	5,2	7,8	11,7	26,0	49,4	4.06	1.18	1.4
23	Günde 10-16 saat çalışmayı göze alabilirim.	1,3	3,9	19,5	41,6	33,8	4.03	0.9	0.82
24	Kararlarım ile hayatımı şekillendirebileceğimi düşünüyorum.	3,9	5,2	14,3	42,9	33,8	3.97	1.03	1.05
25	Elimdeki kaynakları bir araya getirerek verimliliğe dönüştürebilirim.	-	6,5	16,9	50,6	26,0	3.96	0.83	0.7
26	Risk almaktan çekinmem.	3,9	5,2	22,1	31,2	37,7	3.94	1.08	1.17
27	Bir işte ya da uygulamada liderliği ele almaktan çekinmem.	-	6,5	23,4	41,6	28,6	3.92	0.89	0.78
28	Kişilik özelliklerimden dolayı girişimci olabilirim.	1,3	6,5	22,1	40,3	29,9	3.91	0.95	0.9
29	Girişimci olabilmek için yeterli bilgiye sahibim.	1,3	3,9	26,0	45,5	23,4	3.86	0.87	0.76
30	Girişimci olma isteğimi annem ve babam olumlu karşılar.	2,6	3,9	24,7	42,9	26,0	3.86	0.94	0.89
31	Sezgilerime güvenerek her işi başarabilirim.	6,5	2,6	28,6	29,9	32,5	3.79	1.13	1.27
32	Başarılı insanların hareketlerini etkilemelerine izin veririm	9,1	5,2	11,7	45,5	28,6	3.79	1.18	1.4
33	Arkadaşımdan gelen bazı projelere katılmaktan çekinmem.	7,8	6,5	22,1	32,5	31,2	3.73	1.2	1.44
34	İşsiz kalmamak için girişimci olabilirim.	3,9	9,1	23,4	37,7	26,0	3.73	1.07	1.15
35	Girişimcilikte başarı için tecrübe gerekir.	10,4	7,8	15,6	33,8	32,5	3.7	1.29	1.66
36	Çevremi isteğini yerine getirmek için girişimci olabilirim.	2,6	9,1	26,0	40,3	22,1	3.7	1	1
37	Ailemde girişimci vardır.	6,5	11,7	11,7	46,8	23,4	3.69	1.15	1.32
38	Ailemin isteğini yerine getirmek için girişimci olabilirim.	1,3	11,7	29,9	31,2	26,0	3.69	1.03	1.06
39	Girişimci kelimesi beni tanımlar.	3,9	19,5	18,2	27,3	31,2	3.62	1.23	1.5
40	Çevresel faktörlerden dolayı girişimci olabilirim.	5,2	6,5	31,2	35,1	22,1	3.62	1.06	1.13
41	Aile mesleği olması nedeniyle girişimci olabilirim.	6,5	7,8	22,1	44,2	19,5	3.62	1.09	1.19
42	Finansal desteğin olmaması beni girişimci olmaktan alıkoymaz.	2,6	14,3	28,6	31,2	23,4	3.58	1.08	1.17

Çizelge 4.23'ün devamı

43	Girişimcilik bir risktir.	9,1	15,6	23,4	16,9	35,1	3.53	1.35	1.83
44	Girişimcilik konusunda bir kitap okudum	13,0	18,2	11,7	20,8	36,4	3.49	1.47	2.15
45	Girişimcilikte başarı için şans en önemli faktördür.	6,5	14,3	31,2	22,1	26,0	3.47	1.21	1.46
46	Benim için girişimci olmanın dezavantajları vardır.	5,2	18,2	26,0	31,2	19,5	3.42	1.15	1.33
47	Girişimcilik eğitimi üniversiteler veya firmalar vermektedir.	9,1	14,3	26,0	31,2	19,5	3.38	1.21	1.47
48	Girişimcilikle ilgili eğitim veya seminere katıldım.	6,5	19,5	20,8	36,4	16,9	3.38	1.17	1.37
49	Bayilik' veya 'Franchising' kelimeleri size tanıdık geliyor mu?	2,6	16,9	42,9	24,7	13,0	3.29	0.98	0.97
50	Ülkemizdeki girişimci veya şirketler başarılıdır.	9,1	11,7	40,3	31,2	7,8	3.17	1.04	1.09
51	İşinizi kurma veya geliştirmede bazı kurumlardan destek alabilirim.	11,7	18,2	33,8	24,7	11,7	3.06	1.17	1.38
52	Girişimcilik kulübü veya dernekleri biliyorum.	14,3	14,3	35,1	24,7	11,7	3.05	1.2	1.44
53	Girişimcilik ile ilgili bir dergi takip ediyorum.	11,7	29,9	19,5	23,4	15,6	3.01	1.28	1.64
54	Girişimcilik ülkemizde kolaydır.	19,5	10,4	33,8	22,1	14,3	3.01	1.3	1.7
55	Başka iş bulamayacağımı düşündüğüm için girişimci olabilirim.	15,6	33,8	7,8	24,7	18,2	2.96	1.4	1.96
56	Girişimcilere devlet yeterli kolaylığı veya desteği sağlıyor.	14,3	37,7	23,4	18,2	6,5	2.65	1.13	1.28
57	Maddi kazanç sağlamayacak hiçbir faaliyete dâhil olmak istemem.	28,6	23,4	11,7	32,5	3,9	2.6	1.31	1.72

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Ne katılıyorum ne katılmıyorum 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma; Var: Varyans

Öğrencilere girişimciliğe ilişkin yargılar hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Buna göre öğrenciler girişimcilikte “Başarı için doğru zamanda doğru işi yapmak gerekir.” yargısı öğrencilerin kesinlikle katılıyorum yargısına 4,64 ortalama ile en yakın yargı olmuştur. Öğrenciler girişimcilik için doğru zamanın belirlerlenmesinin öneminden bahsetmiş ve ekonomik, sosyal, toplumsal vb durumların girişimciliğin yapılma zamanına etkisinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Öğrenciler “Kendi işinde çalışmak başkasının işinde çalışmaktan daha keyiflidir.” Yargısını da 4,55 ortalama ile

kesinlikle katılıyorum yargısına yakın olarak kabul etmiştir. Bu durum girişimcilik faaliyetinin temel unsuru olan kendi işini yapmanın işin yapılmasında işin başarılmasında önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Öğrenciler “Girişimcilikte proje yönetimi önemlidir” yargısını yine 4,55 ortalama ile kesinlikle katılıyorum yargısına yakın cevap vermişlerdir. Bu durum girişimcilik faaliyetinin bir proje olduğunu projenin planlama, zamanlama, süre gibi birçok faktörün etkisinde olduğu iş yönetimi olduğunun girişimcilikle bir arada olduğunu vurgulamıştır. Öğrenciler “Geleceğe yönelik hazırlıklar yapabilirim.” yargısı da ortalama 4,51 ile kesinlikle katılıyorum yargısına yakın olduğu görülmüştür. Bu çerçevede öğrencilerin girişimci olma potansiyeline sahip oldukları, girişimcilik için gerekli olan geleceğe yönelik planlama ve hazırlık yapabilme kabiliyete sahip oldukları görülmektedir.

Somali’li öğrenciler girişimciliğin önemli faktörlerinden olan ekonomik faktörler konusunda duyarlıdır. Öğrenciler “Maddi kazanç sağlamayacak hiçbir faaliyete dâhil olmak istemem.” Yargısına 2,6 ortalama katılmıyorum yargısını tercih etmişlerdir. Girişimcilikte ekonomik kazancın önemli olduğu yargısındadırlar. Girişimcilik faaliyetin temelinde ve sonucunda ekonomik kazanç istenen ve beklenen bir durumdur. Bu nedenle öğrencilerde girişimcilik faaliyetinin ekonomik boyutuna önem verdikleri görülmektedir. Öğrenciler “Girişimcilere devlet yeterli kolaylığı veya desteği sağlıyor” yargısına ise 2,65 ortalama vererek Somali’de girişimcilik faaliyetinin yeterli ölçüde desteklenmediği görüşündedir. Girişimciliğin önemli boyutlarından olan sermaye ihtiyacı ekonomisi ne kadar gelişmiş ülke olursa olsun her bireyin ihtiyacıdır. Bir kişinin girişimci olabilmesi sermaye birikimini veya devlet destekleri ile gerçekleşmektedir. Özellikle ekonomik olarak yeterli ölçüde gelişim göstermeyen ülkelerde girişimciliğin devlet destekleri ile teşvik edilmesi gerekmektedir. Öğrenciler “Başka iş bulamayacağımı düşündüğüm için girişimci olabilirim” yargısına 2,96 ortalama ile ne katılıyorum ne de katılmıyorum yargısına yakın bir cevap vermişlerdir. İş imkanlarının kısıtlı olması öğrencileri kısıtlı imkanlarla girişimci olmaya teşvik ettiği görülmektedir.

Çizelge 4.24. Öğrencilerin tarım sektöründe işletme kurma/girişimci olmasındaki temel amaç

NO	Tarımda İşletme Kurma/Girişimci Olmamdaki Temel Amaç	Katılan Dereceleri					Ort.	SS	Var
		1	2	3	4	5			
1	Tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin sanayi ile bütünleştirilmesi, işsizliğin azaltılması, göçün önlenmesi.	-	7,8	3,9	13,0	75,3	4.56	0.9	0.8
2	Somali'nin güçlü bir ekonomisi olması gerekiyor.	-	-	11,7	22,1	66,2	4.55	0.7	0.49
3	Tarım sektörü Somali'nin önemli sektörlerinden birisi olması.	-	-	10,4	26,0	63,6	4.53	0.68	0.46
4	Kırsal alandaki genç nüfusun istihdam edilmesi, meslek edindirilmesi ve girişimci bireyler olmasının ekonomiye sağlayacağı katkılar.	-	2,6	3,9	33,8	59,7	4.51	0.7	0.49
5	Somali ekonomisine katkıda bulunmak gerekiyor.	-	-	10,4	29,9	59,7	4.49	0.68	0.46
6	Ekonomik fayda ve yüksek kazanç elde etmektir.	-	-	5,2	40,3	54,5	4.49	0.6	0.36
7	Somali'ye yatırım yapmam gerekiyor.	2,6	-	7,8	31,2	58,4	4.43	0.85	0.72
8	Tarımda girişimcilik, farklı fikirleri hayata geçirmektir. .	-	-	9,1	46,8	44,2	4.35	0.64	0.41
9	Tarımda girişimcilikte etkili iletişim ve beşeri ilişkilerde uyumluluk çok önemlidir.	-	2,6	9,1	39,0	49,4	4.35	0.76	0.57
10	Somali'de tarım sektörü desteklenebilir.	-	7,8	3,9	35,1	53,2	4.34	0.88	0.78
11	Tarım sektörüne yatırım yapma isteği.	-	2,6	6,5	45,5	45,5	4.34	0.72	0.52
12	Tarım sektöründe risk alabilirim.	1,3	2,6	3,9	45,5	46,8	4.34	0.79	0.62
13	Tarım sektörüne yönelik yenilikleri takip edebilirim.	-	3,9	6,5	42,9	46,8	4.32	0.77	0.59
14	Somali'de istihdamı teşvik etmek.	1,3	2,6	11,7	32,5	51,9	4.31	0.88	0.77
15	Somal'de bankalar için kredi sistemi genç girişimciler için çok zor.	1,3	9,1	6,5	23,4	59,7	4.31	1.03	1.06
16	Somali'de kırsal alana yönelik iş fikirlerim var.	1,3	1,3	13,0	35,1	49,4	4.3	0.84	0.71
17	Tarımda girişimcilikte yenilik ve değişimlere açık olmam.	1,3	-	13,0	39,0	46,8	4.3	0.8	0.63
18	Tarım sektörüne ilişkin iş fikirlerin olması.	-	10,4	3,9	36,4	49,4	4.25	0.95	0.9

Çizelge 4.24'ün devamı

19	Ekonomik yapıdan dolayı.	-	-	14,3	49,4	36,4	4.22	0.68	0.46
20	Somali'de tarım sektörü ile ilgili birçok faaliyet yapılabilmesi.	2,6	6,5	10,4	27,3	53,2	4.22	1.05	1.1
21	Tarımda girişimcilik faaliyeti bir fırsat olması.	-	7,8	9,1	36,4	46,8	4.22	0.91	0.83
22	Tarım sektörü ile bilgi sahibiyim.	2,6	3,9	16,9	22,1	54,5	4.22	1.03	1.07
23	Kırsal alanda alt yapının iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımın artırılması, doğal kaynakların ve çevrenin korunarak kullanılması.	-	10,4	10,4	28,6	50,6	4.19	1	1
24	Tarım sektöründe sorumluluk alabilirim.	3,9	2,6	13,0	32,5	48,1	4.18	1.02	1.05
25	Somali'de kırsal alanda girişimciliğe yönelik desteklerin olması.	1,3	-	14,3	50,6	33,8	4.16	0.76	0.58
26	Somali'de ekonomik ve tarımsal politikaların hazırlanmasında gençlerin daha etkin olarak değerlendirilmesi.	2,6	-	22,1	31,2	44,2	4.14	0.94	0.89
27	Somali'de azalan tarımsal yatırım, verimli topraklardaki çatışmalardan kaynaklanıyor.	2,6	13,0	3,9	29,9	50,6	4.13	1.14	1.3
28	Tarımda girişimcilik faaliyetine yönelik cesaretim olması.	1,3	5,2	7,8	51,9	33,8	4.12	0.86	0.74
29	Somali'de kırsal alana yönelik desteklerin olması.	3,9	-	14,3	46,8	35,1	4.09	0.92	0.85
30	Tarım sektöründeki yeniliklere daha kolay adapte olurum.	-	9,1	13,0	45,5	32,5	4.01	0.91	0.83
31	Somali'de kadın girişimciliğini etkileyen birçok faktör var.	1,3	10,4	20,8	20,8	46,8	4.01	1.11	1.22
32	Somali'de kırsal kesime yeniden ilginin uyandırılması.	9,1	10,4	9,1	33,8	37,7	3.81	1.3	1.69
33	Tarım sektörüne yönelik becerilerim daha fazladır.	2,6	5,2	46,8	11,7	33,8	3.69	1.08	1.16
34	Çevremdeki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler.	9,1	11,7	7,8	54,5	16,9	3.58	1.17	1.38
35	Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerin olması.	7,8	20,8	19,5	13,0	39,0	3.55	1.39	1.94
36	Somali'de tarım sektörüne uluslararası desteklerin olması.	5,2	19,5	27,3	24,7	23,4	3.42	1.2	1.43
37	Yerel pazarlar hakkında bilgi sahibiyim.	5,2	27,3	11,7	36,4	19,5	3.38	1.23	1.5
38	Tarım sektöründe dış ticaret uygulamalarını bilmekteyim.	2,6	31,2	19,5	27,3	19,5	3.3	1.18	1.4

Çizelge 4.24'ün devamı

39	Tarımsal pazarlama yöntemlerini bilmekteyim.	3,9	33,8	18,2	23,4	20,8	3.23	1.23	1.52
40	Tarım ürünleri pazarlama tekniklerini bilmekteyim.	6,5	26,0	32,5	15,6	19,5	3.16	1.2	1.45
41	Ailemdaki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler.	9,1	31,2	19,5	20,8	19,5	3.1	1.29	1.67
42	Tarım ürünlerinin üretim maliyetlerini bilmekteyim.	5,2	15,6	20,8	37,7	20,8	3.09	1.26	1.58
43	Somali'de tarım sektörüne yönelik uluslararası desteklerden yararlanmak istemem.	-	42,9	19,5	28,6	9,1	3.04	1.04	1.09
44	Tarım sektörü piyasalarını bilmekteyim.	3,9	37,7	26,0	20,8	11,7	2.99	1.11	1.22
45	Somali'de tarım sektörüne yönelik çok iş fikri vardır.	-	53,2	7,8	35,1	3,9	2.9	1.02	1.04
46	Tarım sektörü alanında eğitim almış olmama.	20,8	31,2	16,9	18,2	13,0	2.71	1.34	1.79
47	Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerden yararlanmak istemem.	31,2	16,9	16,9	23,4	11,7	2.68	1.43	2.04
48	Somali'de kırsal alanda yönelik girişimcilik fikirleri var.	44,2	10,4	7,8	32,5	5,2	2.44	1.46	2.12
49	Tarım sektöründe çalışan kişileri etkileme becerisine sahip olmam.	62,3	1,3	1,3	35,1	-	2.09	1.43	2.06
50	Tarım sektöründeki çalışan kişilerle iletişim yeteneğine sahip olmam.	49,4	35,1	6,5	9,1	-	1.75	0.93	0.87

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Ne katılıyorum ne katılmıyorum 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma; Var: Varyans

Türkiye'deki ziraat fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin tarım sektöründe girişimci olma durumlarına ilişkin yargılar sorulmuştur. Buna göre öğrenciler tarım sektörünün Somali ekonomisinde önemli bir yer alması nedeniyle sektörde yapılacak yapısal değişikliklerin tarım sektöründe girişimci olmalarını önemli ölçüde etkilediklerini belirtmişlerdir. Bu çerçevede öğrenciler "Tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin sanayi ile bütünleştirilmesi, işsizliğin azaltılması, göçün önlenmesi" yargısına ortalama olarak 4,56 vererek bu durumun tarım sektöründe girişimci olmayı etkilediklerini belirtmişlerdir. Ekonomideki bütün sektörlerde olduğu gibi günün şartlarına göre çeşitli dönemlerde yapısal düzenlemeler yapılması gerekir. Bu yapısal düzenlemeler sektöre olan güvenin artmasına, geçmişte yaşanan aksaklıkların ortadan kaldırılmasına ve girişimciliğin önünü açılmasına katkı sağlamaktadır. Öğrenciler tarım sektörüne yatırım

yapma ve girişimci olabilmek için genel ekonomik yapının önemini vurgulamışlardır ve “Somali’nin güçlü bir ekonomisi olması gerekiyor” yargısını ortalama 4,55 yani kesin katılıyorum yargısına yakın olarak tercih etmişlerdir. Ekonomik yapının güçlü olması bütün sektörlerde yatırımları ve girişimlerin artmasına ve ekonominin daha da güçlü olmasına destek olacaktır. Bu nedenle öğrencilerde tarım sektöründe girişimci olmak için güçlü bir ekonomik yapının olmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Somali’de tarım sektörünün gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı %75 olup, toplam ihracatın %93’ünü temsil etmektedir. Bu durum tarım sektörünün ekonomik yapı içindeki önemini göstermektedir. Bu durum öğrencilerin tarım sektöründe girişimci olmalarını da doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede öğrenciler “Tarım sektörü Somali’nin önemli sektörlerinden birisi olması” yargısını ortalama 4,53 ile kesin katılıyorum yargısını tercih etmişlerdir. Tarım sektörünün ülke ekonomisinde güçlü olması tarım sektörüne yatırım yapmayı girişimci olmayı teşvik etmektedir. Öğrenciler için diğer önemli yargı ise ortalama 4,51 ile “Kırsal alandaki genç nüfusun istihdam edilmesi, meslek edindirilmesi ve girişimci bireyler olmasının ekonomiye sağlayacağı katkılar” yargısıdır. Somali’de gerek genç nüfusun gerekse kırsal alanda yaşayan insan sayısının çok fazla olması kırsal alanda yaşayan insanların kırsal alanın temel sektörü olan tarım sektöründe istihdam edilmesi sadece tarım sektörünü değil aynı zamanda ekonomik yapıya da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrenciler tarım sektörüne yönelik verilen yargılarda en az ortalamayı 1,75 kesinlikle katılmıyorum yargısında olan “Tarım sektöründeki çalışan kişilerle iletişim yeteneğine sahip olmam” olarak tercih etmişlerdir. Bu durum öğrencilerin tarım sektörü içinden geldikleri tarım sektörünü bildikleri tarım sektöründe çalışanlarla iletişim yeteneğine sahip olduklarını göstermektedir. Öğrenciler ortalama olarak 2,09 olarak belirlenen ve katılmıyorum yargısına en yakın olan “Tarım sektöründe çalışan kişileri etkileme becerisine sahip olmam” yargısına katılmamaktadır. Bu durum öğrencilerin tarım sektörünü bilmelerine ve tarım sektöründe çalışan bireylerle iletişim olmasına karşın tarım sektörü ile yeterli bilgiye sahip olmadıklarından dolayı sektörde çalışan kişileri yönlendirecek etkileyecek beceriye yeterli ölçüde sahip olmadıkları görülmüştür.

4.3. Faktör Analizi Sonuçları

Faktör analizi için öğrencilerin girişimci olma ve yatırım yapma istekliliğini etkileyen, R tipi matris tekniği kullanılmıştır.

Faktör analizi için öncelikle korelasyon matrislerinin oluşturulmasında Bartlett testi ve KMO oranları dikkate alınmıştır. Faktör analizinde ortak varyansı düşük olan değişkenler (özellikle 0,50'nin altındakiler) analizden çıkarılarak, faktör analizi yeniden yapılabilir. Bu durumda elde edilen sonuçlar daha sağlıklı olacaktır. Ayrıca hem KMO hem de açıklanan varyans değeri istatistiği daha yüksek bir değer alacaktır.

Ankete katılan Türkiye’de ziraat fakültelerinde öğrenim gören somali uyruklu öğrencilerin girişimci olma ve yatırım yapma istekliliğini etkileyen faktörlerin analizi yapılmıştır. Başlangıçta güvenirlik analizi yapılmış ve Cronbach’s Alpha değeri 0,995 olarak hesaplanmıştır. Bu da yapılan anket çalışmasının güvenirlik analizine göre 1’e yakın olduğu için Cronbach’s Alpha güvenilir bulunmuştur. Yapılan çalışma sonucunda gözlenen korelasyon katsayısı ile kısmi korelasyon katsayısı arasındaki ilişkiyi karşılaştıran KMO testi %88,1 (0,881) olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,50’den büyük olduğu için veri seti faktör analizi için iyi düzeydedir.

Çizelge 4.25. KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliğinin Ölçüsü.		.881
Bartlett’in Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare Serbestlik derecesi	248.605 77
	Önem düzeyi	0.000

Faktör analizinin başlangıç çözümünü ortaya koyan özdeğerler, kısmi ve kümülatif varyans kriterlerine ilişkin istatistiki sonuçlar, Çizelge 25’de verilmiştir. Desteğe konu olan 50 adet değişken 8 faktöre indirgenmiştir (Çizelge 26). Birinci faktör toplam varyansın %24,342’sini, ikinci faktörler toplam varyansın %37,195’sini, üçüncü faktörde ise toplam varyansın % 45,144’sini, dördüncü faktörler toplam varyansın %52,119’sini ve 46’şinci faktörler toplam varyansın % 57,033’ünü, altıncı faktörler toplam varyansın %61,58’i ve yedinci faktörler toplam varyansın %65,483’ünü, sekizinci faktörler toplam varyansın %69,13’ünü açıklamaktadır.

Çizelge 4.26. Faktör analizinin başlangıç çözüm istatistikleri

Bileşen	İlk öz değerler			Karelerin Çıkarma Toplamları Yüklemeler			Karelerin Döndürme Toplamları Yüklemeler		
	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %
1	12.171	24.342	24.342	12.171	24.342	24.342	9.223	18.445	18.445
2	6.427	12.854	37.196	6.427	12.854	37.196	5.82	11.641	30.086
3	3.974	7.949	45.144	3.974	7.949	45.144	4.715	9.43	39.516
4	3.487	6.975	52.119	3.487	6.975	52.119	4.415	8.83	48.345
5	2.457	4.914	57.033	2.457	4.914	57.033	2.922	5.844	54.19
6	2.274	4.547	61.58	2.274	4.547	61.58	2.729	5.458	59.647
7	1.952	3.903	65.483	1.952	3.903	65.483	2.452	4.903	64.551
8	1.823	3.646	69.13	1.823	3.646	69.13	2.289	4.579	69.13
9	1.644	3.287	72.417						
10	1.463	2.925	75.342						
11	1.239	2.478	77.819						
12	1.181	2.362	80.181						
13	1.079	2.158	82.339						
14	0.859	1.718	84.057						
15	0.819	1.638	85.695						
16	0.737	1.473	87.169						
17	0.667	1.335	88.503						
18	0.621	1.243	89.746						

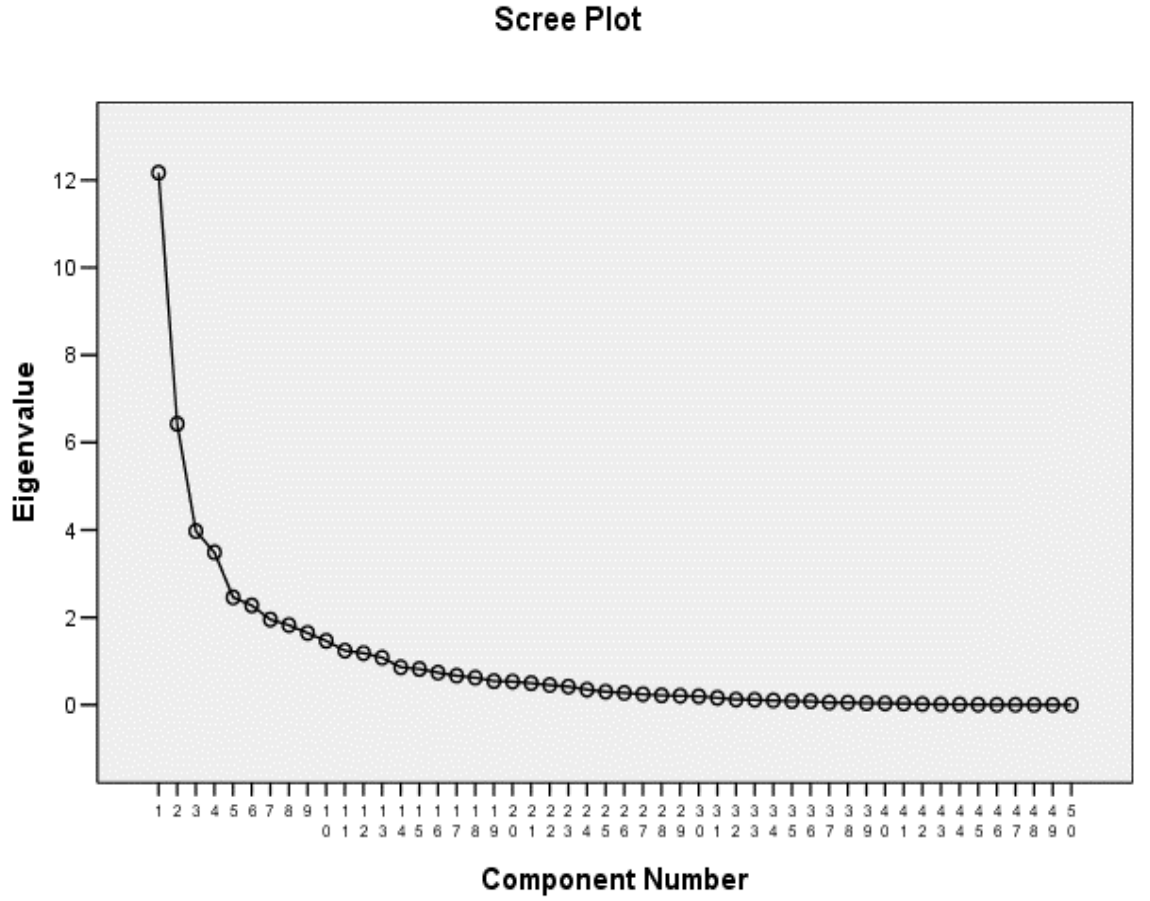
Çizelge 4.26'nın devamı

19	0.542	1.084	90.83
20	0.533	1.065	91.895
21	0.495	0.991	92.886
22	0.452	0.904	93.79
23	0.416	0.832	94.622
24	0.347	0.694	95.316
25	0.301	0.602	95.918
26	0.272	0.545	96.463
27	0.241	0.483	96.945
28	0.217	0.434	97.38
29	0.207	0.413	97.793
30	0.195	0.389	98.182
31	0.159	0.319	98.501
32	0.12	0.241	98.742
33	0.115	0.231	98.973
34	0.099	0.199	99.172
35	0.084	0.168	99.339
36	0.082	0.163	99.503
38	0.05	0.101	99.711
37	0.054	0.107	99.61
39	0.038	0.076	99.787
40	0.034	0.067	99.854
41	0.029	0.058	99.912

Çizelge 4.26'nın devamı

42	0.017	0.035	99.947
43	0.012	0.024	99.971
44	0.008	0.016	99.987
45	0.004	0.008	99.995
46	0.002	0.003	99.999
47	0.001	0.001	100
48	2.89E-16	5.77E-16	100
49	-1.50E-16	-3.00E-16	100
50	-2.80E-16	-5.60E-16	100

Analizde rotasyona tabii faktör sayılarını belirlerken kullanabileceğimiz yöntemlerden biri de scree plot, Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 4.1. Faktör Analizi Scree Plot

Çizelge 4.27. Faktör analizinin rotasyon çözümü

Değişken serisi	Faktörler							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin sanayi ile bütünleştirilmesi, işsizliğin azaltılması, göçün önlenmesi.	0.864	-0.167	-0.069	0.202	-0.028	0.141	0.132	-0.080
Somali’de tarım sektörü desteklenebilir.	0.856	0.161	-0.003	-0.031	0.157	-0.136	0.015	0.109
Tarım sektörü Somali’nin önemli sektörlerinden birisi olması.	0.801	0.090	-0.021	0.010	0.194	0.023	0.054	0.092
Somali ekonomisine katkıda bulunmak gerekiyor.	0.780	0.041	-0.104	0.252	0.147	-0.257	-0.047	-0.106
Tarım sektörüne ilişkin iş fikirlerin olması.	0.756	-0.004	0.389	-0.127	-0.013	-0.123	0.160	0.141
Tarım sektöründeki çalışan kişilerle iletişim yeteneğine sahip olmam.	0.710	-0.062	0.453	0.088	0.067	0.234	0.111	0.313
Tarımda girişimcilik faaliyeti bir fırsat olması.	0.684	0.088	0.023	0.095	0.226	0.151	0.222	0.281
Kırsal alanda alt yapının iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımın artırılması, doğal kaynakların ve çevrenin korunarak kullanılması.	0.667	-0.178	-0.056	0.513	0.052	0.021	0.118	0.248
Ekonomik yapıdan dolayı.	0.659	-0.234	0.308	-0.133	0.227	-0.034	-0.149	-0.048
Somali’ye yatırım yapmam gerekiyor.	0.612	0.071	0.560	-0.076	0.017	-0.086	0.038	-0.079
Tarım sektöründeki yeniliklere daha kolay adapte olurum.	0.604	-0.102	0.368	0.331	0.001	-0.139	0.140	0.008
Somali’de istihdamı teşvik etmek.	0.600	0.259	0.103	0.161	0.014	0.048	-0.202	-0.163
Somali’de kırsal alana yönelik iş fikirlerim var.	0.490	0.206	0.412	-0.199	-0.126	0.115	0.270	0.010
Tarımda girişimcilikte etkili iletişim ve beşeri ilişkilerde uyumluluk çok önemlidir.	0.488	-0.175	0.150	0.318	0.259	0.158	0.269	0.323
Yerel pazarlar hakkında bilgi sahibiyim.	-0.028	0.819	0.059	-0.020	0.148	-0.237	0.135	-0.051
Tarımsal pazarlama yöntemlerini bilmekteyim.	0.322	0.815	0.153	0.005	-0.097	0.032	0.068	-0.070

Çizelge 4.27'nin devamı

Tarım ürünlerinin üretim maliyetlerini bilmekteyim.	-0.103	0.805	0.189	-0.053	0.049	0.060	-0.169	-0.077
Tarım ürünleri pazarlama tekniklerini bilmekteyim.	0.329	0.734	-0.215	-0.066	0.084	-0.066	0.177	0.106
Tarım sektörü piyasalarını bilmekteyim.	-0.290	0.724	0.233	0.121	-0.056	-0.169	-0.088	0.005
Tarım sektöründe dış ticaret uygulamalarını bilmekteyim.	0.406	0.628	0.060	-0.074	-0.148	-0.076	0.149	0.019
Kırsal alandaki genç nüfusun istihdam edilmesi, meslek edindirilmesi ve girişimci bireyler olmasının ekonomiye sağlayacağı katkılar.	0.240	-0.596	-0.055	0.338	-0.073	0.119	0.241	-0.347
Tarım sektörüne yatırım yapma isteği.	0.255	-0.400	0.119	0.057	0.394	-0.184	0.237	-0.158
Tarım sektöründe çalışan kişileri etkileme becerisine sahip olmam.	-0.180	0.061	0.750	-0.175	-0.028	0.236	0.116	0.024
Tarım sektöründe risk alabilirim.	0.082	0.075	0.703	0.508	0.009	0.017	-0.103	0.112
Tarım sektörüne yönelik yenilikleri takip edebilirim.	0.149	0.175	0.660	0.396	0.195	0.196	-0.039	0.227
Tarımda girişimcilikte yenilik ve değişimlere açık olmam.	0.204	0.063	0.639	0.054	0.224	-0.083	0.538	-0.116
Tarım sektöründe sorumluluk alabilirim.	0.390	0.170	0.629	0.139	0.282	-0.087	-0.141	0.084
Tarım sektörü ile bilgi sahibiyim.	0.459	0.213	0.578	0.139	0.198	-0.165	-0.027	-0.043
Tarım sektörüne yönelik becerilerim daha fazladır.	0.136	0.390	0.472	-0.159	-0.003	0.028	0.286	-0.349
Somali'nin güçlü bir ekonomisi olması gerekiyor.	-0.162	0.002	0.459	-0.246	0.452	0.187	0.362	0.007
Somali'de azalan tarımsal yatırım, verimli topraklardaki çatışmalardan kaynaklanıyor.	-0.023	-0.023	0.103	0.771	-0.187	0.014	-0.301	-0.068
Somal'de bankalar için kredi sistemi genç girişimciler için çok zor.	-0.099	-0.054	0.055	0.767	0.144	-0.189	-0.129	-0.132
Somali'de kırsal kesime yeniden ilginin uyandırılması.	0.372	-0.398	0.000	0.702	0.019	-0.118	0.177	-0.111
Somali'de kırsal alanda girişimciliğe yönelik desteklerin olması.	0.092	0.064	-0.053	0.637	0.195	-0.063	0.203	0.147

Çizelge 4.27'nin devamı

Somali'de kadın girişimciliğini etkileyen birçok faktör var.	0.545	-0.076	0.082	0.592	-0.059	0.125	-0.090	0.246
Somali'de kırsal alana yönelik desteklerin olması.	0.343	0.144	0.089	0.515	0.318	-0.016	0.336	0.326
Tarımda girişimcilik, farklı fikirleri hayata geçirmektir.	0.274	0.167	0.039	0.129	0.598	0.001	0.045	0.139
Ekonomik fayda ve yüksek kazanç elde etmektir.	0.359	-0.047	0.229	-0.038	0.549	0.174	0.119	-0.164
Somali'de tarım sektörüne yönelik çok iş fikri vardır.	-0.183	0.493	0.097	0.109	0.543	-0.032	0.147	-0.074
Somali'de tarım sektörüne yönelik uluslararası desteklerden yararlanmak istemem.	0.332	-0.244	0.143	0.010	0.506	0.298	-0.252	-0.196
Çevremdeki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler.	-0.062	0.357	0.019	-0.034	-0.456	0.140	0.030	-0.091
Somali'de tarım sektörü ile ilgili birçok faaliyet yapılabilmesi.	0.371	0.273	0.120	0.293	0.428	0.132	0.120	0.127
Tarım sektörü alanında eğitim almış olmama.	-0.105	-0.279	0.110	-0.042	0.045	0.798	-0.056	-0.055
Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerin olması.	0.021	0.148	-0.012	-0.163	0.053	0.749	0.013	0.001
Somali'de tarım sektörüne uluslararası desteklerin olması.	0.013	-0.281	0.058	0.073	-0.076	0.694	0.324	0.082
Somali'de kırsal alanda yönelik girişimcilik fikirleri var.	0.027	0.210	0.037	-0.134	0.231	0.360	0.612	-0.003
Tarımda girişimcilik faaliyetine yönelik cesaretim olması.	0.376	-0.296	0.427	0.213	-0.112	-0.037	0.543	0.128
Somali'de ekonomik ve tarımsal politikaların hazırlanmasında gençlerin daha etkin olarak değerlendirilmesi.	0.326	-0.169	0.054	0.177	0.004	0.240	-0.011	0.650
Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerden yararlanmak istemem.	-0.158	-0.290	-0.107	0.182	0.138	0.192	-0.153	-0.644
Ailemdeki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler.	0.205	0.356	0.027	-0.140	-0.333	0.101	0.322	-0.522

Toplam değişkenlerin %24,3'ü açıklayan birinci faktörde, Tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin sanayi ile bütünleştirilmesi, işsizliğin azaltılması, göçün önlenmesi, Somali'de tarım sektörü desteklenebilir, Tarım sektörü Somali'nin önemli sektörlerinden birisi olması, Somali ekonomisine katkıda bulunmak gerekiyor, Tarım sektörüne ilişkin iş fikirlerin olması, Tarım sektöründeki çalışan kişilerle iletişim yeteneğine sahip olmam, Tarımda girişimcilik faaliyeti bir fırsat olması, Kırsal alanda alt yapının iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımın artırılması, doğal kaynakların ve çevrenin korunarak kullanılması, Ekonomik yapıdan dolayı, Somali'ye yatırım yapmam gerekiyor, Tarım sektöründeki yeniliklere daha kolay adapte olurum, Somali'de kırsal alana yönelik iş fikirlerim var ve Tarımda girişimcilikte etkili iletişim ve beşeri ilişkilerde uyumluluk çok önemlidir değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Faktör yüklerine göre “Somali'de ekonomik yapının, tarım sektörünün ve kırsal alanda yapısal değişiminin sağlanması” isminin verilmesi uygun bulunmuştur.

Toplam değişkenlerin %12,8'ünü açıklayan ikinci faktörde; Yerel pazarlar hakkında bilgi sahibiyim, Tarımsal pazarlama yöntemlerini bilmekteyim, Tarım ürünlerinin üretim maliyetlerini bilmekteyim, Tarım ürünleri pazarlama tekniklerini bilmekteyim, Tarım sektörü piyasalarını bilmekteyim ve Tarım sektöründe dış ticaret uygulamalarını bilmekteyim, Çevremdeki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler, Ailemdeki kişiler benim tarımsal girişimci olmamı destekler, değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu değişkenlere “Somali'de tarım sektöründe üretim maliyeti ve pazarlama hakkında bilgi sahibi olma durumu” ismi verilmiştir.

Üçüncü faktörde ise Tarım sektöründe çalışan kişileri etkileme becerisine sahip olmam, Tarım sektöründe risk alabilirim, Tarım sektörüne yönelik yenilikleri takip edebilirim, Tarımda girişimcilikte yenilik ve değişimlere açık olmam, Tarım sektöründe sorumluluk alabilirim, Tarım sektörü ile bilgi sahibiyim, Tarım sektörüne yönelik becerilerim daha fazladır, Somali'nin güçlü bir ekonomisi olması gerekiyor faktör ağırlıkları yüksek çıkmıştır. Bu faktörler tarım sektörüne ilgili değişkenlerin %7,9'u açıklamaktadır. Bu faktörler “Somali'de tarım sektöründe girişimci olma ve risk alabilme durumu” adı verilmiştir.

Toplam değişkenlerin %6,9'u açıklayan dördüncü faktörde, Kırsal alandaki genç nüfusun istihdam edilmesi, meslek edindirilmesi ve girişimci bireyler olmasının

ekonomiye sağlayacağı katkılar, Somali'de azalan tarımsal yatırım, verimli topraklardaki çatışmalardan kaynaklanıyor, Somal'de bankalar için kredi sistemi genç girişimciler için çok zor, Somali'de kırsal kesime yeniden ilginin uyandırılması, Somali'de kırsal alanda girişimciliğe yönelik desteklerin olması, Somali'de kadın girişimciliğini etkileyen birçok faktör var, Somali'de kırsal alana yönelik desteklerin olması, değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu faktörler “Somali'de kırsal alanda girişimci olabilme, desteklerden yararlanabilme durumu” adı verilmiştir.

Toplam değişkenlerin %4,9 açıklayan beşinci faktörde, Tarım sektörüne yatırım yapma isteği, Tarımda girişimcilik, farklı fikirleri hayata geçirmektir, Ekonomik fayda ve yüksek kazanç elde etmektir, Somali'de tarım sektörüne yönelik çok iş fikri vardır, Somali'de tarım sektörüne yönelik uluslararası desteklerden yararlanmak istemem, Somali'de tarım sektörü ile ilgili birçok faaliyet yapılabilmesi, Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerden yararlanmak istemem, Somali'de tarım sektörü ile ilgili birçok faaliyet yapılabilmesi değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu faktörler “Somali'de tarım sektöründe girişimcilik, tarım sektörüne yatırım yapabilme ve iş fikri olma durumu” adı verilmiştir.

Toplam değişkenlerin %4,5 açıklayan altıncı faktörde, Tarım sektörü alanında eğitim almış olmama, Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerin olması, Somali'de tarım sektörüne uluslararası desteklerin olması, Somali'de tarım sektörüne yönelik ulusal desteklerden yararlanmak istemem değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu faktörler “Somali'de tarım sektörüne ulusal ve uluslararası desteklerin olması” adı verilmiştir.

Toplam değişkenlerin %3,9 açıklayan yedinci faktörde, Somali'de kırsal alanda yönelik girişimcilik fikirleri var, Tarımda girişimcilik faaliyetine yönelik cesaretim olması, değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu faktörler Somali'de “Somali'de kırsal alanda girişimcilik fikirlerinin bulunması” adı verilmiştir.

Toplam değişkenlerin %3,6 açıklayan sekizinci faktörde, Somali'de ekonomik ve tarımsal politikaların hazırlanmasında gençlerin daha etkin olarak değerlendirilmesi, değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu faktör “Somali'de ekonomi ve tarım sektöründe gençlerin etkinliğinin artırılması” adı verilmiştir.

5. SONUÇLAR

Girişimcilik, mal ve hizmet üretmeyi ve dağıtmayı amaçlayan herhangi bir faaliyettir. Girişimcilik hayatımızın her alanını etkiler. Sadece yediğimiz yiyeceklerin, giydiğimiz kıyafetlerin ve Okullara, Üniversitelere ve İş Yerlerine götürdüğümüz ulaşımın dağılımı değil, aynı zamanda o ürün ve hizmet için satın aldığımız işlerin ve Ücretlerin ana kaynağıdır. Karlılık ve insan ihtiyaçlarının karşılanması - bunlar işin en önemli iki hedefidir. Mal ve hizmetlerin yapılmasına ve hazırlanmasına üretim denir, Bu hizmeti kullanan kişilere Tüketici denir. Mallar, yiyecek, içecek, motosiklet ve arabalar gibi somut öğelerdir. İlk iki örneğe dayanıksız tüketim malları adı verilir. Son iki örneğe dayanıklı tüketim malları denir. Hizmetler ürün değil, telefon, eğitim, eğlence gibi kullandığımız şeylerdir.

Somali, resmi olarak Somali Federal Cumhuriyeti, Afrika Boynuzu'nda bir ülkedir. Ülke batıda Etiyopya, kuzeybatıda Cibuti, kuzeyde Aden Körfezi, doğuda Hint Okyanusu ve güneybatıda Kenya ile komşudur. Somali, Afrika anakarasındaki en uzun sahil şeridine sahiptir. Somali'nin resmi dilleri Somalice ve Arapça'dır. Somali halkı Müslüman Suni'dir.

Söz konusu Türkiye'de ziraat fakültelerinde öğrenim gören somali uyruklu öğrencilerin girişimci olma ve yatırım yapma istekliliğini etkileyen faktörlerin analizi toplam 77 adet öğrencilerin ile internet üzerinden dayalı anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Buna göre;

Araştırmaya konu olan Türkiye'de ziraat fakültelerinde okuyan öğrencilerin %6,5'i kadın %93,5 ise erkektir.

Ankete katılan öğrencilerin ziraat fakültelerin çeşitli bölümlerinde eğitim hayatlarını sürdürdükleri görülmüştür. Öğrencilerin önemli kısmı tarımsal yapıları ve sulama, tarım ekonomisi, bahçe bitkileri ve bitki koruma bölümlerinde eğitimlerini sürdürmektedirler.

Türkiye'de ziraat fakültelerinde eğitim gören Somali'li öğrencilerin %46,8'i Yüksek Lisans, %19,5 Doktora ve %33,8'i ise lisans eğitimi almaktadır.

Öğrencilerin Somali'de yaşayan ailesinin kaç kişi olduğunda yapılan çalışmada belirlenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin çoğunun aile büyüklüğü 6 ile 10 kişi arasındadır.

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilerin ailesinin; üçte biri biri Büyükşehirde geri kalanı ise kasaba ve köyde yaşamaktadır.

Anket sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık yarıya yakını (%42,9) ailesinden maddi destek alamamaktadır. Bu karşılık öğrencilerin %41,6'sı maddi destek alabildiğini geriye kalan %15,6'sı ise ailelerinden bazen maddi destek alabildiklerini belirtmişlerdir.

Anket çalışmasında öğrencilerin burs alıp almadıkları sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin yaklaşık dörtte üçü burs alırken, dörtte biri burs almamaktadır. Burs alan öğrencilerinde önemli bir kısmı YTB tarafından karşılanmaktadır.

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere girişimci bir kişiliğe sahip olup olmadıklarına yönelik düşünceleri sorulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin %92,2'si girişimci bir kişiliğe sahip oldukları, %7,8'i ile kendilerini girişimci olarak görmediklerini belirtmişlerdir.

Yapılan anket çalışmalarında öğrencilere “Kimseyle paylaşmadığınız kendinize ait bir iş fikriniz var mı?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin %59,7'si girişimciliğe yönelik ve kimseye söylemedikleri bir iş fikirlerinin olduğunu, %40,3'ü ise herhangi bir iş fikirlerinin olmadığı belirlenmiştir.

Ankete katılan Türkiye’de ziraat fakültelerinde öğrenim gören somali uyruklu öğrencilerin girişimci olma ve yatırım yapma istekliliğini etkileyen faktörlerin analizi yapılmıştır. Başlangıçta güvenirlik analizi yapılmış ve Cronbach’s Alpha değeri 0,995 olarak hesaplanmıştır. Bu da yapılan anket çalışmasının güvenirlik analizine göre 1’e yakın olduğu için Cronbach’s Alpha güvenilir bulunmuştur. Yapılan çalışma sonucunda gözlenen korelasyon katsayısı ile kısmi korelasyon katsayısı arasındaki ilişkiyi karşılaştıran KMO testi %88,1 (0,881) olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,50’dan büyük olduğu için veri seti faktör analizi için iyi düzeydedir.

Toplam değişkenlerin %24,3’ü açıklayan birinci faktörde, Faktör yüklerine göre “Somali’de ekonomik yapının, tarım sektörünün ve kırsal alanda yapısal değişiminin sağlanması” isminin verilmesi uygun bulunmuştur. Girişimcilik faaliyeti ekonomik yapı

ile doğrudan ilişkilidir. Ekonomik yapıdaki işleyiş ve güven ekonominin bütün sektörlerinde gerek yerli gerekse yabancı yatırımcıyı dolayısıyla girişimciyi ekonomik yapıya dahil olmalarını sağlamaktadır. Ekonomik yapının işlerliğinin sağlanması yatırımcıyı, girişimciyi cesaretlendirmektedir. Bu çerçevede Somali ekonomisindeki ve ekonomik yapı içinde en önemli sektör olan tarım sektöründe ve tarım sektörünün faaliyet alanı olan kırsal alanda yapılacak yapısal düzenlemeler bireyleri yatırım yapmaya yönlendirecektir. Türkiye’de ziraat fakültelerinde okuyan Somali uyruklu öğrencilerinde ülkelerinde girişimci olmalarını etkileyen bu faktör ekonomik yapıda, tarım sektöründe ve kırsal alanda yapılacak değişim ve düzenlemelerle doğrudan ilişkilidir.

Toplam değişkenlerin %12,8’ünü açıklayan ikinci faktörde; bu değişkenlerle “Somali’de tarım sektöründe üretim maliyeti ve pazarlama hakkında bilgi sahibi olma durumu” ismi verilmiştir. Girişimci olmanın diğer önemli bir unsuru yatırım yapacağınız sektörün gerek üretim gerekse pazar yapısını bilmeniz ve bu yapıya göre yatırımı yönlendirmenizdir. Bu kapsamda öğrencilerin tarım sektörüne yatırım yapma girişimci olmasını etkileyen bir faktörde tarım sektörünün üretim maliyetleri ve pazarlama boyutları hakkında bilgi sahibi olma durumudur. Üretim maliyetlerine göre üretimi yönlendirmeniz, pazar isteklerine göre pazarlama stratejileri oluşturmanız girişimcikte başarının önemli bir parçasıdır.

Toplam değişkenlerin %7,9’u açıklayan Üçüncü faktörde; “Somali’de tarım sektöründe girişimci olma ve risk alabilme durumu” adı verilmiştir. Risk alma girişimciliğin temel unsurlarından birisidir. Girişimcilik risk alma arasında önemli bir bağ vardır. Bu kapsamda tarım sektöründe girişimci olma ve risk alabilme öğrenciler arasında girişimci olmayı etkileyen başka bir faktör olarak görülmektedir.

Toplam değişkenlerin %6,9’u açıklayan dördüncü faktörde, “Somali’de kırsal alanda girişimci olabilme, desteklerden yararlanabilme durumu” adı verilmiştir. Girişimcilik faaliyeti doğrudan sermaye ile ilişkili bir durumdur. Sermaye ekonomik yapının gelişmesinde yatırımların yapılmasında önemli bir yeri vardır. Sermayenin öz sermaye boyutu farklı bir konu olmakla birlikte özellikle ekonomik olarak yeterli gelişmemiş ülkelerde sermaye noksanlığı özellikle de öz sermaye yetersizliği yatırım yapılmasını girişimci olunmasını engellemektedir. Bu kapsamda ülkeler ekonominin bütün sektörlerini zaman zaman desteklemek suretiyle mevcut sektörün canlanmasını

sağlamaya çalışmaktadır. Öğrencilerde girişimci olabilmek için tarım sektörüne yapılan desteklemelerin önemli olduğunu ve girişimci olabilmeleri, öz sermayelerinin devletten alacakları desteklemeler ile arttırarak girişimci olabileceklerini düşünmektedirler.

Toplam değişkenlerin % 4,9'u açıklayan beşinci faktörde, “Somali'de tarım sektöründe girişimcilik, tarım sektörüne yatırım yapabilme ve iş fikri olma durumu” adı verilmiştir. Öğrenciler ziraat fakültelerinde eğitim aldıkları tarım sektöründe çalışmak istedikleri belirlenmiştir. Bu kapsamda öğrencilerde ülkelerinde tarım sektöründe girişimci olabilmek, tarım sektörüne yatırım yapabilme ve genel olarak eğitim süreçlerinde iş fikirlerinin olduğu görülmüştür. İş fikrinin oluşması girişimcilik faaliyetinin ilk olgusudur. Bu durum öğrenciler tarafından kabul edilen bir durumdur.

Toplam değişkenlerin %4,5'i açıklayan altıncı faktörde “Somali'de tarım sektörüne ulusal ve uluslararası desteklerin olması” adı verilmiştir. Somalili çiftçiler hükümetten ve yabancı kuruluşlardan çok az yardım almaktadır. Ancak tarımsal üretimin Somali ekonomisinin temel sektörü olmasına karşın mevcut hükümet/hükümetler, ulusal ve uluslararası kuruluşların yatırımlarını artırma ihtiyacının yeterince farkında değildir. Somalili çiftçiler dünyada kullanılan modern ekipmanlara sahip olmamaları nedeniyle çoğu çiftçi modern tarımsal gelişmeye uygun olmayan geleneksel yöntemler kullanmaktadır. Bu kapsamda modern tarım tekniklerinin kullanılması için öz sermayenin yetmediği durumlarda gerek ulusal gerekse uluslararası desteklerin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Öğrenciler ulusal ve uluslararası desteklerin verilmesi tarım sektöründe girişimciliği etkilediğini belirtmişlerdir.

Toplam değişkenlerin % 3,9'u açıklayan yedinci faktörde, “Somali'de kırsal alanda girişimcilik fikirlerinin bulunması” adı verilmiştir. Somali'de kırsal alanda yönelik girişimcilik fikirleri vardır. Ülkenin bazı bölgelerinde uygulanmakta olan bu iş fikirleri tüm ülkede yeterli ölçüde yaygın değildir. Bunun temel nedenleri ulaşım ağının yetersizliği, güvenlik unsurunun yeterli ölçüde sağlanamaması ve kamu hizmetlerinin eksikliği gibi birçok nedeni vardır. Bu kapsamda kırsal alana yapılacak olan yatırımlar girişimciliği etkileyecek, arttıracak boyuttadır. Kırsal kalkınma faaliyetleri sadece kırsal alanda yaşayanları ekonomik anlamda değiştirmek olmamakla birlikte sosyal altyapının sağlanması girişimciliği doğrudan arttıran unsurlardandır. Öğrencilerde kırsal alana

yönelik altyapı çalışmalarının arttırılması ile birlikte kırsal alana yönelik girişimci fikirlerinin bulunduğunu belirtmişlerdir.

Toplam değişkenlerin % 3,6'sı açıklayan sekizinci faktörde, “Somali'de ekonomi ve tarım sektöründe gençlerin etkinliğinin arttırılması” adı verilmiştir. Ekonomik yapıda değişimin sağlanması yeniliklerle olmaktadır. Mevcut yapının değiştirilmesinde de gençlerin yeterli ölçüde söz sahibi olması bu değişimi hızlandıracaktır. Bu kapsamda gençlere girişimci olma fırsatlarının tanınması ekonomik yapının değişmesine katkı sağlayacaktır. Öğrencilerde girişimci olabilmek için gerek ekonomik yapı gerekse tarım sektörü için gençlere ayrımcılık yapılması gerekliliği üzerinde durmuşlar ve girişimci olmalarının bunu etkileyeceği düşüncesindedirler.

6. KAYNAKLAR

- Acs, Z. J. and Varga, A., 2005. Entrepreneurship, Agglomeration And Technological Change, *Small Business Economics*, 24(3), pp.323-334.
- Ağızan, K., Bayramoğlu, Z. 2018. Tarım İşletmelerinde Girişimciliğin Belirleyicileri Üzerine Bir Çalışma; Konya İli Ereğli İlçesi Örneği. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Konya.
- Akın, H.B. 2008. Görünen Elden Görünmeyen Ele Girişimcinin Dönüşü: İnternet Çağında Kapitalizm ve Girişimcilik Üzerine Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 93-107.
- Alada, D. 2000. İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar. İ. Ü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 47-52.
- Ali Haj, B. K., Yusof, M. Z., & Edama, N. (2011). Entrepreneurial intention: An empirical study of community college students in Malaysia, *Journal Personalia Pelajar* 14, 45-58.
- Anonymous,2018a.<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/28/agriculture-remains-key-to-somalias-economic-growth-and-poverty-reduction#:~:text=%E2%80%9CMaking%20more%20and%20better%20investments,creating%20jobs%20for%20the%20youth.%E2%80%9D>
- Anonymous,2020b. https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22
- Anonymous,2021c.(<https://www.afdb.org/en/countries-east-africa-somalia/somalia-economic-outlook>).
- Anonymous,2021d. (<https://www.mfa.gov.tr/somali-ekonomisi.tr.mfa>).
- Anurag Pahuja, 2016. Introduction To Entrepreneurship (PDF) [Introduction to Entrepreneurship \(researchgate.net\)](https://www.researchgate.net/publication/311111111).
- Arıkan, S. 2004. Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Azumah, S.K. 2019.The Effect Of Entrepreneurial Characteristics On Entrepreneurial Intention” İstanbul Ticaret Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Başol, M. 2019. Öğrencilerin Girişimcilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerindeki Etkisi Düzce Üniversitesi Örneği. Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Girişimcilik Anabilim Dalı.

- Başol, O. Dursun, S. ve Aytaç, S. 2011. Kişiliğin Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi: Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Uygulama, *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 13(4), 1303- 2860.
- Bayraktaroğlu, S. 2010. Girişimcilik Ders Notlari. Girişimcilik Ders Notlari, 55-109.
- Behrooz S. 2016. Social Factors Affecting Entrepreneurship and Youth Employment International Journal Of Humanities And Cultural Studies ISSN 2356-5926.
- Bozkurt, Ö.Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O., Alparslan, A.M. 2012. Türkiye’de girişimciliğin gelişimi: girişimciler üzerinde nitel bir araştırma.
- Çakır, A. 2014. FAKTÖR ANALİZİ. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı İşletme Doktora Programı.
- Çakmak, O. 2003. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi. Piyasa, 8(Kış), 61-77.
- Candan, H., 2011. Osmanlı’dan Günümüze Türk Topraklarında Girişimcilik Serüvenine Dair Bir Değerlendirme. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD.
- Carree, M.A., Thurik, A. R., 2003. The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth. In Z. J. Acs & D. B. Audretsch (Eds.), “Handbook of Entrepreneurship”, 9International Handbook Series on Entrepreneurship 5, DOI 10.1007/978-1-4419-1191-9_20.
- Cevher, E. ve Yüksel, H. 2014. Girişimcilik ve Girişimci İş Fikri Geliştirme: Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(6), 97-112.
- Çitçi, U. S. ve Memiş Sağır, P. 2017. Potansiyel Erkek Girişimcilerin Perspektifinden Kadın Girişimciliği. Kadın/Woman 2000. 18(1), 41-62.
- Demir Uslu, Y., Kedikli, E. 2019. Modern İşletmeler Açısından Girişimcilik ve İnovasyon Yönetiminin Önemi” İstanbul Medipol University, Faculty of Health Sciences, Health Management.Turkey.
- Dirlik, S. Uzun, E. 2007. KOBİ Sahiplerinin Girişimcilik, Kişilik Ve Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Muğla İlinde Ampirik Bir Araştırma, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 136-140.
- Dr.Per.Alb. Güngör Ş., 2019. Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma. 100-101.
- Drucker, P. F. 1985. Innovation and entrepreneurship. New York: HarperCollins

- Erkenekli, M. Uzun, Z. ve Gümüş, Ö. 2012. Sosyoekonomik Statü ve Sosyal Değerler İlişkisine Yönelik Bir İnceleme. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 11(2), 125-147.
- Eroğlu, Piçak M. 2011. Entrepreneurship, National Culture and Turkey. *International Journal of Business and Social Science*.
- Esmer, Y., Gidik, B., 2020. Organik Tarım Öğrencilerinin Tarımsal Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Tarım Ekonomisi Dergisi*.
- Göker, A.Z. 2019. Girişimcilik Teorisi Ve Kurumsal Girişimcilik Kavramı: Kurumsal Girişimcilik Ve İş Tatmini İlişkisinde Örgüt Yapısının Rolü. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Grebel, T., Pyka A. and Hanusch, H. 2003. An Evolutionary Approach to the Theory of Entrepreneurship, Industry and Innovation, *Taylor & Francis Journals*, vol. 10(4), pages 493-514.
- Güney, S. 2008, 2015. Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular. (4. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güney, S. Yalçın, Ö. ve Çetin, A. 2006. Girişimcilik ve Kültür, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 53-77.
- Hauser, H. 2000. Entrepreneurship in Europe. *Business Strategy Review*, 11(1), 1-9.
- İbrahimoglu, N. ve Uğurlu, Ö. 2013. Kobi'lerde İç Girişimcilik ve Örgüt Kültürü İlişkisi: Sektörel Bir Araştırma. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 103-126.
- İlhan, S., 2005. Bazı Değişkenler Açısından Elazığ'da Girişimci Profili, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s.217-248.
- İrmiş, A. İbrahim, D. ve Lütfiye, Ö. 2010. Girişimcilik Kültürü Anadolu Girişimciliğinden Örnekler, Bursa: Ekin Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. 2000. Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile, İstanbul: Evrim Yayıncılık.
- Kırılmaz Kılıç, S. 2013. Sosyal Girişimcilerin Girişimcilik ve Dönüştürücü Liderlik Algılarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 8(1), 103-128.
- Klein, P. and Bullock, B. 2006. Can Entrepreneurship be Taught?, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 38(2), 429-439.
- Kubiszyn, T., & Borich, G. 1990. Educational testing and measurement. Harper Collins Publishers.

- Küçük, O. 2013. Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Küçükaltan, D. 2009. Genel Bir Yaklaşımla Girişimcilik, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1, 21-28.
- Likert, R. 1932. A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1-55.
- Marangoz, M. 2016. Girişimcilikte Güncel Konular ve Uygulamalar. İstanbul: Beta Yayınları.
- McCrae, R. and Oliver, J. 1992. An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of personality*, 60(2), 175-215.
- Müftüoğlu, M.T. ve Durukan, T. 2004. Girişimcilik ve KOBİ'ler. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Olowa, O.W., Olowa, O.A., 2015. Factors Affecting Entrepreneurship Development in Agribusiness Enterprises in Lagos State, Nigeria, *GlobalJournal of Management and Business Research: B Economics and Commerce*.
- Omoruyi EMM, Olamide KS, Gomolemo G, Donath (2017). Entrepreneurship and Economic Growth: Does Entrepreneurship Bolster Economic Expansion in Africa? *Journal of Socialomics*, 06(04). <https://doi.org/10.4172/2167-0358.1000219>.
- Onay vd. 2017. Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular (1. Baskı). Cinius Yayınları.
- Onuoha G., 2007. Entrepreneurship, *AIST International Journal* 10, 20-32.
- Oppenheim, A. N. 1966. Questionnaire design and attitude measurement. NY: Basic Books Inc. Publishers.
- Osman, A.I. 2020. The Study Of Examining The Factors That Have Significant Relationships With Total Entrepreneurial Activity In Somalia/Hargeisa. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Özdevecioğlu, M. ve Cingöz. A. 2009. Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12(3), 81-95.
- Özdevecioğlu, M. ve Karaca. M. 2015. Girişimcilik ve Girişimci Kişilik Kavram ve Uygulama Eğitim Yayınevi, 47.
- Özkul, G., Dulupçu, M.A., 2007. Kişisel Gelişimin Girişimci Tipleri Üzerine Etkisi: Antalya-Isparta İllerinde Bir İnceleme, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 2- Sayı 2, s. 89-92 <http://girisim.comu.edu.tr/dergi11/eskisyilr/2in2.htm>.

- Öztürk, C. 2006. Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özyakışır, H. 2012. Sivil Toplum Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma. (1. Baskı). Savaş Yayınevi.
- Özyurt, D. 1992. Türkiye’de Program Geliştirme Uygulamaları, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 27-43.
- Ronstadt, R.C. 1984. Entrepreneurship, Dover, MA: Lord Publishing Co., pg. 28.
- Sahro A.K. 2017. Women and Value Chain Analysis & Private Sector Development Study in Puntland. SIDRA Institute. Accessible at <https://www.africaportal.org/publications/women-and-value-chain-analysis-private-sector-development-study-puntland/>
- Say, J.B. 1827. Production, Distribution and Consumption of Wealth, John Grigg, Philadelphia, pp. 28-286.
- Schumpeter, J. 1952. Can Capitalism survive. New York: Harper and Row, 1952, pg. 72
- Şen, Z. 2015. Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi. M. Paksoy ve A. Özgöz (Ed.). Girişimcilik İçinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 39-53.
- Şeşen, H. Basım N. 2012. Demografik faktörler ve kişiliğin girişimcilik niyetine etkisi: Spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma, *Ege Akademik Bakış*, 12(2), 21-8.
- Sığırı, Ü. Sait, G. 2011. Akademik Başarı ve Kişilik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(1), 30-48.
- Somalia National Development Plan 2020 to 2024 The Ministry Of Planning, Investment And Economic Development.
- Soysal, A. 2015. Girişimcilik Türleri. M. Paksoy ve A. Özgöz (Ed.). Girişimcilik İçinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık Ülgen Aydınlık, A. 2016. Girişimcilik. İstanbul: Beta Yayınları.
- Süren, S. 2015. Banka Çalışanlarında Tükenmişlik ve Beş Büyük Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Tavşancıl, E. 2014. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi (6.baskı) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A.A. 1996. Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Ankara: *Psikologlar Derneği Yayınları*.

- Tıkici, M., Aksoy, A. 2009. Girişimcilik ve Küçük İşletmeler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Timmons, J.A. 1994. New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century. Fourth edition. Irwin Press, Burr Ridge, IL.
- Top, S. 2006. Girişimcilik, Keşif Süreci. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Türkel, A. 1992. İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri İle Yönetmel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşl. Matbaası.
- Ulutürk A.S. ve H. Bektaş 2015. Üniversite Öğrencilerinin Girişimci Özelliklerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 37(1), 217-232.
- Ümran ALAN, 2019. Likert Tipi Ölçeklerin Çocuklarla Kullanımında Yanıt Kategori Sayısının Psikometrik Özelliklere Etkisi” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uygun, R. 2006. Türkiye’de Girişimcilik Kültürünü Yönlendiren Öncü Girişimciler Ve İbrahim Bodur Modeli. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Uygun, R. K. 2019. Girişimcilik Deneyimine Dayalı Girişimci Türleri ve Örnek Alan Çalışmaları. (1. Baskı). Ankara: Ekin Yayınları.
- Van Praag, C.M., Versloot, P.H., 2007 What is the Value of Entrepreneurship? A Review of Recent Research. *Small Business Economics*, 29(4), pp. 351-382.
- Vesper, K. 1980. New Venture Strategies, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, pg. 2.
- World Bank & FAO, 2018. Rebuilding Resilient and Sustainable Agriculture in Somalia: Volume 1 – Main Report. Last accessed on 27/05/2020 <http://documents.worldbank.org/curated/en/781281522164647812/pdf/124651-REVISED-Somalia-CEM-Agriculture-ReportMain-Report-Revised-July-2018.pdf>
- World Bank et al. 2018b. Somalia Draught Impact and Needs Assessment. Last accessed 29.05.2020 at <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/climate-and-disaster-resilience/-/somalia-drought-impact-and-needs-assessment.html>
- World Bank, 2019. Somalia Capacity Advancement, Livelihoods and Entrepreneurship, through Digital Uplift Project. Project Appraisal Document. Last accessed 29/05/2020 at <http://documents.worldbank.org/curated/en/267241552269666297/pdf/Project-Appraisal-Documents-PAD-SCALED-UP-P168115-revised-February-26-2019-02262019-636878520441412199.pdf>

World Bank. 2018. World Bank Group's First Strategy for Somalia to Support Inclusive Growth and Resilience. Last accessed 29/05/2020 at <https://www.worldbank.org/en/news/pressrelease/2018/09/25/world-bank-groups-first-strategy-for-somalia-to-support-inclusivegrowth-and-resilience>

Yildiz, S. 2020. Tarım Sektörünün Girişimcilik Yönü:Agripreneurship. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Zahra, S A, Gedajlovic, E, Neubaum, D O, & Shulman, J M. 2009. A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24: 519-532.

ÖZGEÇMİŞ

Kalif Mohamud Farah

ÖĞRENİM DURUMU

Yüksek Lisans 2019-2022	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü Antalya
Lisans 2013-2017	Benadir Üniversitesi Ziraat Fakültesi Mogadişu